

BOŠNJAŠKA KULTURNA ZVEZA
BOŠNJAČKI KULTURNI SAVEZ
SLOVENIJE

List
Bošnjačkog kulturnog saveza
SLOVENIJE
P.P. 1624
LJUBLJANA

casopis.bosnjak@bosnjak.si

ISSN 1580 - 8270

BOŠNIAK

Godina X

broj 44

LJUBLJANA

Novembar

2012

Izlazi povremeno

Otkrivanje spomenika u Logu pod Mangartom

foto: Admir Baltić

V SPOMIN NA TISTE IZ BOSNE IN HERCEGOVINE, KI SO UMRLI NA SOŠKI FRONTI
U SPOMEN NA ONE IZ BOSNE I HERCEGOVINE KOJI SU UMRLI NA SOŠKOJ FRONTI

SADRŽAJ

Jskd

JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA KULTURNE DEJAVNOSTI

BOŠNJEK

Časopis
za kulturnu i duhovnu afirmaciju
BošnjakaIzdavač: BOŠNJAČKI KULTURNI SAVEZ
SLOVENIJE P.P.1624
1001 LJUBLJANAZA IZDAVAČA
Fahir Gutić

ODGOVORNI UREDNIK

mag. Admir Baltić
podalpski.selam@gmail.com

REDAKCIJA

Fahir Gutić, Admir Baltić,
Danijela Gutić, Ale Botonjić

SARADNICI

Fadila Bužimkić Halilović, Edita Plava, Zora
Perenda, Izeta Hodžić, Emina Zemljič,
Elvedina BegićTEHNIČKO UREĐENJE -
OBLIKOVANJEFahir Gutić
e-mail: fahir@bosnjak.si

ADRESA

Bošnjačka kulturna zveza Slovenije
P.P. 1624
1001 LJUBLJANAe-mail: casopis.bosnjak@bosnjak.si
bkzs@bosnjak.si

Matični broj: 1161148

Poreski broj: 18322697

Tran. račun: 02083 - 0090659476

Štamparija: Markgrafika
Mark Zakotnik s.p.Časopis Bošnjak je plod isključivo dobro-
voljnog rada, zbog toga od vas dragi čitaoci
očekujemo da ćete nam greške koje primije-
tite, oprostiti i halaliti. Stavovi autora nisu
u uvijek identični stavu redakcije!

Uvodnik	Admir Baltić	3
Otkrivanje spomenika Bošnjacima poginulim na Soškom frontu	Admir Baltić	4 - 5
Intervju sa Azrom Širovnik	Admir Baltić	6 - 9
Intervju sa Damirom Imamovićem	Admir Baltić	10 - 13
Intervju sa Amirom Medunjanin	Admir Baltić	14 - 17
Pozdrav Deklaraciji	Admir Baltić	18 - 21
20 godišnjica društva LJILJAN	Ale Botonjić	22 - 23
Projekt Sokultura	Admir Baltić Danijela Gutić	24 - 25
Balkan route	Fahir Gutić	26 - 31
Fotoreportaža iz Loga pod Mangartom	Admir Baltić	32

Uvodnik

Poštovani čitaoci, kao i obično na ovom mjestu ja kao urednik kažem: pred vama je novi broj Bošnjaka. Mogao bih ovdje dodati još i onu poznatu izreku »dugo smo ga čekali, ali smo ga dočekali«. Zbog budžetskih rezova u državi, u 2012. je opala i financijska pomoć *Javnog sklada za kulturne dejavnosti*, bez koje se inače ovaj list ne bi mogao štampati. Gdje je *manje para*, tu je *manje i muzike*. U našem slučaju to znači da ako smo prošlih godina štamptali po tri broja Bošnjaka, nekad čak i četiri, ove godine možemo si priuštiti samo dva broja. Zato dragi čitaoci, potrudite se pa pročitajte ovaj list, jer je još uvijek besplatan, a besplatne stvari postaju sve rjeđe. Povrh toga što je besplatan, pun je zanimljivih tekstova vrijednih čitanja.

Inače naokolo sve bruji o ekonomskoj krizi, o ljudima koji ostaju bez posla, o zdravstvu i školstvu koje nije više lako dostupno. Najavljuju se nova otpuštanja. Spremaju se različite reforme, reforma penzionog fonda, reforma tržišta rada, osniva se slaba banka koja će halaliti svim velikim dužnicima u državi, dok će onim malima još uvijek ostati sve rate za otplatu „dobroj banci“.

Ljudi sve glasnije izražavaju svoje negodovanje nad političkom i ekonomskom situacijom. Moderna sredstva komunikacije poput društvenih mreža na internetu, kao što su facebook i twitter omogućavaju svakom da kaže odnosno napiše svoj stav, da glasno izrazi svoje neslaganje nad ovom ili onom od brojnih nepravdi koje nam se dešavaju.

I baš taj facebook mi daje ideju o čemu da pišem u ovom uvodniku. U ime Bošnjačkog kulturnog saveza smo još 2009. godine otvorili profil na facebooku sa namjerom reklamiranja naših

aktivnosti putem te društvene mreže. Nije baš da smo ga nešto plaho često koristili, jer taj facebook još uvijek nismo baš ozbiljno shvatili, zbog toga što na njemu vlada poplava (većinom posve nebitnih) informacija, pa je u toj poplavi teško bilo šta ispromovirati (osim ako se ne radi o nekom koncertu najnovije turbo folk zvijezde). Ali ipak, tijekom godina nakupilo se par stotina *prijatelja*. Ugrubo bi ih se moglo podijeliti u dvije grupe. Jedno su većinom Slovenci, uglavnom aktivisti različitih malih nevladinih organizacija, koji su se po toj aktivističkoj strani poželjeli povezati s nama. Drugo su naša bošnjačka omladina do koje smo došli ponajviše preko veze sa našim kulturnim udruženjima. I u ovo turbulentno krizno vrijeme, u kojem se u društvu osjeća velika napetost, meni je lično jako zanimljivo pogledati o čemu pišu ti naši facebook prijatelji.

Kao što rekoh, dvije su grupe, jedna većinsko slovenska i druga većinsko bošnjačka ili bosanska, kako vam draže. Ova prva u svojim osvrtima na facebooku većinom na ovakav ili onakav način piše o stanju u društvu, poziva na akciju, upozorava pred kršenjem radničkih i drugih prava, razotkriva različite mahinacije ovdašnjih političara...

O tome dakle bruje naši većinom slovenski facebook prijatelji.

A o čemu piše bošnjačka facebook većina. Šta li njih zanima u ovo krizno doba? Pored slika iz ličnog života i kratkih rečenica o tome kako se trenutno osjećaju, nakon dobrog ručka ili večere, uglavnom se bave sportskim uspjesima Edina Džeke, nogometnom virtuoznošću Lionela Messija, frizurama Christiana Ronalda... Zatim ih strašno zanimaju bizarne vijesti kao na primjer ona o veličini grudi tamo neke učiteljice iz Argentine, kojoj su učenici za

rođendan sašili grudnjak, jer je ona huda oduvijek muku mučila s pitanjem gdje kupiti grudnjake njoj potrebne veličine. Pa potom onaj tajni snimak komšinice u njenoj kupaonici, koja je gle čuda, u svojoj kupaonici bez trunke srama pred ogledalom stajala gola. Pa onda fenomenalni stari lovac iz Like koji upaljenom motorkom otvara flašu piva, bez da ju igdje imalo ošteti. I tako dalje, i tako dalje.

A ne fali bogami ni muzike. Dok facebook prijatelji iz one prve grupe stavljaju snimke pjesama sa socijalno angažiranim stihovima, uglavnom rokeri i hip-hopera, koji pozivaju na promjene u društvu, dotle ova druga grupa pušta vesele narodnjake što kroz lagane stihove pjevaju o svatbama, kafanama, nikad prežaljenim ljubavima, novim ljubavima, dobrim automobilima, šminki na usnama, crnom vinu, punom stolu, svilenom spavaćici, i ostalim stvarima koje (izgleda) život znače.

Naravno ova usporedba nije uvijek sto posto tačna, nađe se ponekad neko koga bismo mogli komotno svrstati u obje grupe. No ipak ovaj pogled ne vara toliko koliko bismo željeli da vara.

Šta iz svega ovoga povući kao zaključak, koju poruku poslati? Kad, ako Bog da, sva ova kriza prođe, i kad nas nekih deset godina kasnije budu pitali „a kako su Bosanci preživjeli to vrijeme najveće ekonomske krize modernog doba u Sloveniji“? Moćićemo odgovoriti sasvim kratko: „ako je suditi po facebook-u, a tu su naši ljudi ostavili daleko najviše pisanih tragova, Bosanci su jednostavno udarili brigu na veselje.“ I ko sam ja da kažem, da li to jeste, ili nije, loša taktika?

HISTORIJA

Spomenik za Bosance i Hercegovce, koji su se tijekom 1. svjetskog rata borili i ginuli na Soškom frontu

Piše: Admir Baltić
podalpski.salam@gmail.com
 Foto: Admir Baltić
 (fotografije sa otkrivanja su na naslovnoj i zadnjoj stranici).

Otkrivanje spomenika u Logu pod Mangartom

Kofranekov spomenik palim borcima na Soškoj fronti

U jednom od najljepših dijelova Slovenije, u dolini rijeke Soče, tijekom 1. svjetskog rata vođene su krvave borbe između tadašnje Kraljevine Italije i Austro-ugarske dvojne monarhije. Kao i na mnogim drugim poprištima 1. svjetskog rata, i Soški front je karakterizirala pozicijska borba dvije dobro ukopane vojske, u kojoj, sve do zadnje 12. bitke, nije bilo puno pomaka linije razgraničenja niti osvajanja velikih teritorijalnih površina. Ali je zato bilo mnogo mrtvih i ranjenih vojnika. Linije Soškog fronta nisu tekle samo po dolini Soče već znatnim dijelom i povrh alpskih vršaca. Soški front vrijedi za (dugotrajan) ratni sukob koji je vođen na najvišoj nadmorskoj visini u povijesti čovječanstva.

Dio Soškog fronta bješe i oko 2.679 metara visoka planina Mangart, podno koje se nalazi maleno seoce Log. U tom selu tijekom prvog svjetskog rata izgrađena je (zasad) jedina džamija ikad sagrađena u Sloveniji. Podigli su je vojnici bošnjačkih regimenti austrijske vojske. U Logu se nalazi i zadnje

počivalište nekoliko stotina austro-ugarskih vojnika, od kojih su većina Bošnjaci pripadnici 4. bosansko-hercegovačke regimente (BH4).

U to vrijeme su se Bošnjacima nazivali svi vojnici iz Bosne i Hercegovine, bez obzira na njihovu vjersku pripadnost. Tako su i sahranjivani zajedno na istom groblju/mezarju, s tim što su poginulim muslimanima postavljani nišani a poginulim kršćanima krstovi. Nakon 1. svjetskog rata taj dio Slovenije pripao je Talijanima. Talijani su porušili džamiju, a nišane na mezarju zamijenili krstovima. Tek 2007. godine je nakon mnogo truda Islamska zajednica u Sloveniji dobila dozvolu za zamjenu dotrajalih krstova nišanima, koji su urađeni u izvornom obliku. Dozvolu je izdao *Zavod za ohranjanje kulturne dediščine Republike Slovenije*, i 17. augusta 2007., nišani su svečano postavljeni.

Pored želje za postavljanjem nišana, dugo vremena je bila prisutna i ideja da bi se u ime država Bosne i Hercegovine i Slovenije u Logu pod Mangrtom postavio

poseban spomenik poginulim Bosancima i Hercegovcima. Ispred spomenogroblja u Logu već 1917. godine češki kipar Ladislav Kofránek, i sam austro-ugarski vojnik, izradio je visoki kameni spomenik koji prikazuje dva vojnika, koji gledaju prema planini Rombon. Jedan od njih je sudeći po uniformi pripadnik austrijskih planinskih jedinica, a drugi je pripadnik bošnjačke regimente, jer mu se prepoznaje karakterističan bosanski fes na glavi. Ipak taj spomenik je posvećen austro-ugarskoj vojsci u cjelini, a obzirom na značaj kojeg ovo groblje ili mezarje ima za samu historiju Bosne i Hercegovine, postojala je želja da se posebno obilježje posveti upravo Bosancima i Hercegovcima koji su pokopani u Logu pod Mangartom.

7. juna ove godine svečano je otkriven spomenik poginulim Bosancima i Hercegovcima. Autor skulpture je poznati slovenski kipar i umjetnik bosanskih korijenja Mirsad Begić. Autor stihova zapisanih na postolju ispod skulpture je bosansko-slovenski pjesnik, pripovjedač, esejista, i prevodilac Josip Osti. Za samo postavljanje skulpture zaslužni su Miloš Florjančič i Boštjan Kenda Botas. Pri realizaciji ideje je veliku ulogu odigrao i Jožef Školč, nekadašnji ministar za kulturu RS.

Na otvaranje spomenika su došli i predsjednik Republike Slovenije dr. Danilo Turk te predsjedavajući predsjedništva BiH njegova ekselencija Bakir Izetbegović. Iz predsjedništva BiH je došao i član predsjedništva Željko Komšić. Među uglednim gostima su bili i ambasador BiH u Sloveniji njegova ekselencija Slavko Puljić, muftija Islamske zajednice u Sloveniji dr. Nedžad Grabus, predstavnici nekoliko kulturnih društava bosansko-hercegovačke zajednice u Sloveniji, ugledni poslovni ljudi, kulturni stvaraoci i brojni novinari.

Samo otkrivanje spomenika su izvela sva tri predsjednika, koji su zatim na

spomenik položili i vijence. Za govornicom su se izmijenili predsjednik općine Bovec g. Siniša Germovšek, predsjednik Turk, predsjedavajući predsjedništva BiH Bakir Izetbegović, Josip Osti i pred kraj govornog dijela još i poznati muzičar Vlado Kreslin koji je otpjevao jednu sevdalinku i jednu svoju pjesmu. Predsjedavajući predsjedništva BiH Bakir Izetbegović je u svom govoru obazirući se na šire područje ovog dijela Evrope izrazio želju da bismo nakon 20. stoljeća kojeg su obilježili ratovi, ispred nas imali stoljeće mira.

Inače su na Soškom frontu Bošnjaci ostavili dojam izdržljivih, neustrašivih i nepopustljivih boraca. Taj dojam je oblikovan na osnovu njihove hrabrosti i ratničkog umijeća, zbog kojeg su zaradili i ponijeli najveći broj priznanja za hrabrost u austro-ugarskoj vojsci. Regimenta austro-ugarske vojske sa najviše odlikovanja, bila je 2. bosansko-hercegovačka (BH2), koja je svoje borce mobilizirala na području Bosanske Krajine. Koliko su Bošnjaci na Soškom frontu bili hrabri i snažni i koliko su kao takvi ostali u pamćenju lokalnog stanovništva, svjedoči i jedna anegdota u kojoj su glavni akteri bili bosanski građevinski radnici, koji su sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća radili u Tolminu na obnovi kuća porušenih tijekom onovremenog potresa. Bila je to jedna grupica zidara koja je došla u jedno selo da pripomogne u obnovi. Njihov šef, Slovenac, glasno ih je predstavio mještanima riječima „Evo, došli vrijedni Bosanci da nam pomognu“. Kad je jedan starac ugledao tu grupicu zidara, glasno je protestirao. „Kakvi Bosanci!? Ove malce ti zoveš Bosancima! Bosanci su bolan ljudine od dva tri metra, što jednom rukom banderu išćupaju! Goni te balavce, šta će nam oni!“ Naravno, ovi bosanski zidari su bili prosječnog rasta, a lokalni ljudi su Bosance zamišljali kao grdosije nalik na Martina Krpana iz priče Frana Levstika. (Anegdotu sam zapisao prema pričanju očevo daidže, koji je i sam bio sudionik ove komične situacije.)

Tužnija strana svih tih priznanja je bila ta da su bošnjačke regimente među svim austro-ugarskim jedinicama zabilježile najveći broj poginulih boraca. Ujedno je u Bosni i Hercegovini sprovedena najintenzivnija mobilizacija u poređenju sa drugim austro-ugarskim pokrajinama. Bukvalno svi muškarci koji su mogli ponijeti pušku, morali su obući uniformu i otići u rat. U samoj Bosni to je imalo za posljedicu veliku glad, jer je nedostajalo radne snage koja bi mogla obrađivati

Spomenik palim Bošnjačkim borcima

njive i privređivati hranu. Lično sam, prije dvadeset godina, imao priliku razgovarati sa jednom starijom ženom sa područja Sanskog mosta, koja je upamtila 1. svjetski rat. Upamtila ga je samo po gladi i umiranju od iste. Kako su bošnjački očeви ginuli na frontovima, tako su bošnjačka djeca kod kuće umirala od neuhranjenosti. Kao što to u ratovima obično biva, i jedni i drugi poginuše i pomriješ uzalud. To je doba iz bošnjačke perspektive najbolje opisala sevdalinka

Rodna Bosno:

Rodna Bosno, daleko odosmo,
majke naše, ne nadajte nam se,
seje naše, ne kun'te se nama,
vjerne ljube, vi se preudajte.
Nas će, care, tamo oženiti,
crnom zemljom i zelenom travom.

Poginulim Bošnjacima na Soškom frontu je posebnu knjigu, naslovljenu Bosna i Soča, posvetila slovensko-bosanska spisateljica Valerija Skrinjar Tvrz. Učinila je to na nagovor tadašnjeg uposlenika ambasade Bosne i Hercegovine u Sloveniji profesora Ferhata Šete. Štampu knjige je omogućio bosansko-slovenski privrednik Asim Hamidović, što je bio jedan lijep primjer mecenstva odnosno sponzoriranja umjetničke djelatnosti, a izdanje je pomoglo i Društvo bosansko-hercegovačkog i slovenskog prijateljstva Ljiljan iz Ljubljane. Knjiga je izašla 2001. godine i ubrzo je prevedena i na slovenski jezik.

Sa naučno-publicističke strane je učešće Bošnjaka na Soškom frontu obradio

dr. Ahmed Pašić sa Jesenica. 2007. godine je izašla njegova knjiga na slovenskom jeziku *Bošnjaki na Soški fronti*. Izdanje knjige je pomoglo Kulturno društvo Bošnjaka Biser sa Jesenica. Tragovima Bošnjaka na Soškom frontu bavio se i historičar umjetnosti Husein Sejko Mekanović čije radove na tu temu smo već objavljivali u Bošnjaku. Može se dakle reći da bošnjačko učešće na Soškom frontu pobuđuje veliko zanimanje unutar naše zajednice u Sloveniji i ovim novo otkrivenim spomenikom se sav taj interes za našu zajedničku slovensko-bošnjačku povijest još jednom potvrđuje.

U svom komentaru postavljenog spomenika, Josip Osti kasnije je kazao kako je Begićev spomenik različit od Kofránakovog u tome da bježi od patetike uobičajene za ratne spomenike, na kojima se obavezno nalazi neka puška, i neki odlučan pogled prema neprijatelju. Za razliku od toga, Begić je svojim spomenikom posvetio pažnju čisto ljudskoj dimenziji tragedije jednog tako krvavog rata. „Tu niko nije želio ni u rat, ni poginuti, ali se ipak to dogodilo“, rekao je Osti. Uz to je Begić ostao vjeran svom prepoznatljivom skulptorskom stilu, a skulpturu je uradio upravo od onog kamena na kojem su Bošnjaci ginuli. Kamen je donesen neposredno sa brda kud su tekle linije fronta.

Zaključiti ćemo stihovima Josipa Ostija, koji su uklesani na postolju otkrivenog spomenika. "Iako umiremo od rođenja, slavimo život i za sobom ostavljajmo samo tragove ljubavi".

INTERVJU

Intervju sa Azrom Širovnik

Razgovarao: Admir Baltić
 Foto: Admir Baltić
podalpski.salam@gmail.com

Svaka nova generacija je dorasla problemu sa kojim se suočava

Azra Širovnik, djevojačkog prezimena Bukić, rođena je i odrasla u Banja Luci. Njen otac, rahmetli Fadil Bukić, bio je poznati profesor povijesti književnosti. Odrastajući pored oca, kojem su knjige bile profesija, Azra se brzo zaljubila u čitanje. Pred kraj osnovnoškolskih dana je pored obala Vrbasa pisala svoje prve priče. Nakon srednje škole je umjesto studija književnosti u Zagrebu odabrala studij

ekonomije u Ljubljani. U Ljubljani je upoznala i svog supruga Janeza Širovnika. S njim je stekla dvoje djece, a pored njih troje počela je pisati i izdavati knjige. 15. juna ove godine, u prostorijama društva Ljiljan u Ljubljani, predstavila je svoju zadnju knjigu Na hrbtu črnega žrebca. U to vrijeme smo uradili i ovaj intervju, kojeg smo u zvučnom obliku emitirali i u emisiji Podalpski selam na radiju Študent.

Azra Širovnik

Kakva je Banjaluka tvoje mladosti?

To je jedna bajkovita mladost u bajkovitom gradu. To je jedan predivan grad, kao iz priče, ja sam ga opisala u romanu *Bol na Bolu*, ali nismo ga još objavili. Svu tu njegovu nakićenost s prirodom, obale Vrbasa pune džanarika i visećih vrba, travnjake na kojima smo se sunčali, rijeku u kojoj smo plivali, okolo šume na Šehitlucima, brda i sam grad sav u alejama, sto godina i više starim divljim kestenovima koji su mirisali u proljeće. U jesen tu je padalo lišće, jer mi imamo klimu sa izrazita četiri godišnja doba, tako da već u jesen počne padat ono lišće i hdaš kao po tepihu, pošto nisu redovno čistili (smijeh). A to je recimo, za moju romantičnu dušu, bilo nešto predivno. Ovako gore gledaš one kestenove s kojih opada lišće, a dole se sve crveni i žuti, ko po tepihu da hodaš, po tepihu koji miriše. Banja Luka je mirisala na pekmez od šljiva u jesen, na zimnicu... Ljudi su bili topli, prijazni. Negdje sam čak rekla da kad je jedna komšinica ispekla kolač, odmah su se našli tanjirići s vrućim

pecivom na svim vratima. U našoj zgradi je bilo šest stanara, šest porodica, tako da smo djeca imali osjećaj da pripadamo cijeloj zgradi, svim tim ljudima. Uvijek su nam komšinice govorile: »Kako si slatka, kako si mila, kako ti je ta haljinica slaka!« Uvijek je bila neka ljubav. Odgajani smo tako da, recimo, mama kaže kćerkici: »Vidi što ima lijepu haljinicu, hoćeš i ti?« Da se družimo, da si pomažemo, da se volimo – jedna takva baš atmosfera ljubavi.

I onda je došao potres?

I onda je došao potres, bila sam još u prvoj godini gimnazije. Taj sam potres opisala kad sam otišla u Beograd, jer sam i tad bila jako ambiciozna, jer škola se je srušila, naša gimnazija, i onda sam se bojala da će mi propast godina. Pa su neka djeca odlazila u Zagreb, neka u Sarajevo nekim rođacima - mi nismo nigdje nikog imali ali smo imali jedne prijatelje u Beogradu – on je bio devizni inspektor, ona je bila direktorica u narodnoj banci i nisu imali djece. A upozнали smo ih na Braču, gdje smo ljetovali.

Tako da su oni sami došli u Banja Luku i htjeli su i mene i sestru uzeti, ali za sestru je mama rekla da je premlada, njena škola se još trebala seliti, sa gimnazijom nisu znali šta će - i ja sam jedva dočekala da idem u Beograd, tako da sam bila godinu dana u 8. beogradskoj gimnaziji. Niti ne punu godinu, tamo negdje pred kraj sam otišla u Crikvenicu da budem malo sa svojimima, jer moja gimnazija je bila te potresne godine u Crikvenici, tak da sam bila jedno dva, tri semestra u Beogradu. I to je isto jedno predivno iskustvo.

I onda si završila gimnaziju u Banja Luci?

Da. Završila sam gimnaziju u Banja Luci i onda sam se odlučila da dođem studirat u Ljubljanu.

I to ekonomiju?

Ekonomiju da (smijeh).

Što je bio plod neke promišljene odluke ili?

Ne, to je bilo...jednostavno trenutna odluka, u nekom momentu je došla baš onako iz neduha što mi kažemo. Bila sam, kao što sam rekla u nekim prijašnjim intervjuima, u nekim svojim knjigama u svom svijetu. Nisam voljela kuhati, prati, peglati, to me nije zanimalo i onda sam htjela ići studirat književnost u Zagreb. I čula sam od drugih kako nisam prava žena za dom, za porodicu, i tako dalje. Da nisam kao druge i onda sam upitala jednom mamu: „Šta su to druge žene?“ – „Pa one žene koje zanima malo kuća i to.“ Onda sam pitala jednu prijateljicu, koja je matematiku obožavala i bila je najbolja i s njom sam danas još uvijek prijateljica - moja prijateljica iz osnovne škole Merima Vehabović, ona je sad u Zagrebu velika direktorica i uspješna žena - i tad mi je rekla: „Ma daj malo prizemli se, šta

Sa Litrarne večeri sa Azrom Širovnik u prostorijama društva „LJILJAN“

stalno čitaš te knjige, od toga se ne da živjeti. Kažem: „Pa šta da radim, to me zanima.“ Kaže: „Pa daj idi nešto studirati gdje je lova.“ I ja kažem: „I šta je to?“ Kaže: „Pa pravo ili ekonomija, pravnike i ekonomiste će svako trebati. To ti je uvijek tako bilo u cijelom svijetu kroz istoriju. Čak i ratove vode zbog ekonomije i gdje je ekonomija tamo je i pravo, s tim ne možeš promašiti.“ I ja sam tako razmišljala, i isti dan sam čula koliko je Ljubljana super, koliko je Slovenija jedna mala Švicarska u sklopu Jugoslavije. I onda sam rekla, kad već idem u neki drugi izazov, idem u totalni izazov, tako da sam došla kući i rekla tati: „Ja bih išla u Ljubljanu studirati ekonomiju.“ I on i mama nisu mogli vjerovati i od sreće su rekli: „Može.“ Ja sam nazvala fakultet u Ljubljani i upitala: „Kad su upisi?“ I rekli su: „Prekosutra zadnji dan.“ To je bila subota, ili ne, ne sjećam se tačno. Uglavnom ja sam odmah otišla kupit karte za voz, ili ne, ili smo čak išli autom, uglavnom recimo u nedjelju sam došla u Ljubljanu, u ponedjeljak je bio upis i samo te godine je bio moguć bez polaganja prijemnih ispita. Prije toga su uvijek bili prijemni, a i poslije, tako da sam ja

shvatila tu slučajnost kao neku sudbinu koja me vodila i moram reći da je bila to neka viša sila koja je odlučivala tada.

A kakva je bila Ljubljana tvoje mladosti?

Jao, Ljubljana moje mladosti je bila: prvi utisak koji sam o njoj stekla je da jako čista i to mi se jako dopalo. Cijela Slovenija je jako čista, već kad smo putovali iz Zagreba, iz onih krajeva ovamo, to kao da si došao u jedan dragulj, gdje je sve na svom mjestu, nigdje papirića na podu. To je na mene napravilo jedan takav dobar utisak. Onda mi je bilo fino, kad smo tata i ja šetali od Uniona do Filozofske fakultete i niko me nije pozdravio ni rekao: „O gle male Bukičke, o mala Bukička ima mini suknjicu. O...“. U Banja Luci, recimo, čim sam izašla na ulicu, napravila dva koraka, dok sam došla do centra grada već su svi oni u centru znali i koju haljinu imam i koje cipele imam i kakvu frizuru imam (smijeh). To je bilo stravično. Pod velikim pritiskom sam živjela kao kći poznatog profesora i znala me je cijela Banja Luka i pratili su svaki moj korak i bilo je to teško jednoj djevojčici podnositi, jer nisu bili samo lijepi komentari bili su i ružni

komentari. „Zašto nosi mini suknjicu? Pa prva nosi mini suknjicu! Pa to bi trebao tata njen znati! Pa zašto nosi kratke pantalonice?“ I slično (smijeh). Milion nekih pitanja i komentara – naš narod je takav.

Nisu shvatali tebe, koja si željela diktirati trendove?

Jeste, ja sam živjela u svom svijetu i nisam imala u svojoj svijesti, nisam razumjela vezu između mojih privatnih potreba i tog nekog javnog zanimanja. Zašto bi to bio problem ili predmet drugih ljudi da o tome pričaju? To mi nikako nije bilo jasno, jer ja nisam imala tog mentaliteta. Mene su zanimali samo ljudi s kojima sam mogla kreativno razgovarati ili sarađivati, nikad me te primjedbe o bilo čemu iz privatnosti drugog čovjeka nisu zanimale da bih se u to spuštala, pa mi onda nije bilo jasno zašto neko o meni vodi računa.

Au Ljubljani?

U Ljubljani je bilo super, kad sam došla ovdje. Prije nego što sam došla, su nam rekli neki ljudi, koji su tu živjeli i poznavali Ljubljanu, rekli su: »Pa kako možeš ići u Ljubljanu, tamo ljudi umru pa po dvije nedjelje niko ne zna da su umrli

jer ih niko ne primijeti, susjeda ne dođe pozvoniti, pa ne pozdravljaju se...« Pa ja kažem: »Uh super, meni to treba. Da mi niko ne zvoni na vrata, ne zove na kafe, da mi niko ne dosađuje (smjeh). Da imam svoj mir i svoj intimni život.« I to mi je bilo super.

Ljubljana je specifična, Ljubljanci su specifični to su vrlo duboki i ranjivi ljudi, ali treba im jako mnogo vremena da te upoznaju jer su kvalitetni. Ja sam recimo sve prijatelje koje sam dobila na fakulteta zadržala i do danas. To su prijateljstva koja traju trideset i sedam godina. Nije ono da odmah se oduševiš pa da

sve sinovi i kćerke direktora velikih ili malih socijalističkih preduzeća, njihovi očevi i majke su putovali i po bivšoj Jugoslaviji i po svijetu. I oni su bili obrazovana djeca, vrlo lijepo odgojena tako da su me vrlo toplo i ljubazno i s poštovanjem prihvatili, a i sama sam imala svoje dostojanstvo i svoj ponos. U početku su me veoma prestrašili Slovencima i njihovom hladnoćom, pa sam bila vrlo, odnosno djelovala sam uzvišeno, a da to nisam znala, to su mi poslije kolege rekli. A ja sam samo nekako htjela da se držim povučeno. Oni su rekli: »Jao što si važna, kako se držiš

za rum pločice...

Da. Dobivala sam rum pločicu.

Za svako napisano pismo?

Da. Tri rum pločice su bile pakovane i za svako pismo, sam dobivala takav paketić od tri rum pločice. Obožavala sam rum pločice.

I kako je to bilo? Došla je neka djevojka, pa ti otprilike dala osnovne informacije...

Da, pa da. U osnovnoj školi to je bilo jako popularno tad. I onda neki dečko joj se sviđao, njemu se možda sviđala neka druga i već tad sam znala spletkarit i pisat dobra pisma, i znala sam kako sačuvat njegovu pažnju i tako dalje. Da, zarađivala sam rum pločice pišući ljubavna pisma. Podučavala sam djevojčice kako da privuku pažnju dečka koji im se sviđa (smijeh).

Da li ti nedostaje to vrijeme kad je ručno pisalo, odnosno da li još danas možda pišeš ručno pisma?

Da, ja uvijek zapise pišem ručno.

Sve?

Da sve. Uvijek imam nešto sa sobom i uvijek nešto pišem, neke rečenice. I to je grozno kad pišem roman, jer ne pišem nikad sve u jednu knjižicu, već imam negdje ovo, negdje ono. I onda kad ja pišem to je takav nered za druge, a za mene je red, jer ja imam sjećanje i tačno znam gdje sam šta napisala i kako sam...Još uvijek pišem ručno, da.

Današnja omladina pak sve manje piše ručno i sve manje piše inače, često sve što imaju za reći stane u jednu sms poruku. Kako gledaš na tu promjenu od onog vremena?

Ja nekad tako čujem kako je danas sve instant i da mladi nemaju odnosa prema nekim nama bitnim stvarima, ali ja kad se sjetim u moje vrijeme su stariji isto tako govorili za nas. »Kakva je to omladina? U šta se to sada promijenilo?« Kao nigdje više onog morala. Normalno stariji ljudi uvijek uspoređuju svoje vrijeme sa novim vremenom i normalno to osuđuju, nisam još čula da bi podupirali. Jer u prirodi čovjeka je da ono što ne razumije osuđuje, jer ga je strah kao u šta će se to razviti, kako će se to razviti. Ja mislim da je meni u moje vrijeme bilo lijepo i romantično pisati pisma, u današnje vrijeme je mladim djevojkama to možda dosadno. Pa pošto su to djeca internetne generacije, komuniciraju na način koji je današnjoj generaciji normalan. Recimo oni su u tom svom evolucijskom trenutku i vjerovatno i ja sad kad

kažu, jao „zdravo“, a da sutra bude već drukčije. Ovdje se ide na kvalitet i polako. Ne mogu reći da poznajem slovenački narod u cjelini jer nisam - živjela sam doduše u Ljutomeru i Prekmurju - ali Ljubljanci su sigurno ljudi koji provjerenog grade odnose. I dosta su mentalno zreli. Ne idu na prvu loptu. Meni je to odgovaralo, jer ja volim kvalitetne odnose, kvalitetne relacije. Tako da mi je Ljubljana - ja uvijek kažem da je to nadgradnja moga života u Banja Luci - i to je moj grad, sad. Pošto nemam više svoje Banja Luke, takve kakva je nekad bila.

Ja kad sam došla, na fakultetu sam upitala da li mogu odgovarati na srpsko-hrvatskom jeziku, rekli su mi da nema problema, samo da znam (smijeh), da oni razumiju i taj jezik. I kad sam za pola godine recimo pisala i govorila na slovenačkom, svi su mi rekli: »Bravo Azra!« Onda sam došla među djecu koja su bili

uzvišeno« Ali nije tako bilo. Poslije kad smo se upoznali, rekli su mi da su mi se bojali prići. Ali su mi prišle dvije prijateljice i onda smo uspostavili kontakt, uvele su me u svoje društvo. Nikad, ni na poslu nigdje, nisam imala neke etikete, ni tog osjećaja, ni tih problema zbog toga što sam iz Bosne. Čak je Andrej Šifrer, prije dvije godine, kad je izašla moja knjiga *Tašča* rekao u razgovoru s Tomažom Domiceljem (smijeh): »Ja razumijem Tomaž da si ti slovenački pjesnik i da sam ja taj, ali da je ona slovenačka, da je Azra iz Bosne idol slovenske spisateljice – e pa to nas je stvarno prešišala.« To je meni bilo ljupko. Tak da ja sam u nekom ljubavnom odnosu sa Slovencima.

Zanima me tvoje pisanje. Krenuo bih od toga da si ti još kao djevojčica pisala pisma, što za sebe što za druge?

Gdje si to našao?

Mislim da je bilo spomenuto u jednom intervjuu, da si pisala pisma u zamjenu

bih bila rođena, vjerovatno bih i ja pisala sms poruke i bilo bi mi to normalno. Hoću reći da se osjećaj i ljudsko srce i ljudska duša nikad neće promijeniti, to će uvijek imat primarne potrebe po ljubavi po osjećanju drugog bića. Način komunikacije je nebitan u toj stvari. Sadržaj između ljudi, koji te ljude veže i kroz koji te svoje potrebe po tim emocijama zadovoljavaju, taj će uvijek biti isti i nepromijenjen, a način na koji se to radi mislim da uopšte nije bitan. Možda će za sto godina izmisliti misli koje će se prenositi pa će neko reći: „Uuu, gdje su ona lijepa vremena?“ Uvijek, svako vrijeme, mislim da je lijepo i da je svaka nova generacija dorusla problemu kojim se suočava i da će ga znati riješiti.

Da li je nekad kad je čovjek, odnosno kad ste pisci i spisateljice morali pisati, dakle i ručno i onda na štampaču mašinu, koja je ipak uzimala više vremena nego kompjuter, i pružala manje tih čisto tehničkih mogućnosti, da li je pisac možda morao biti više vješt u oblikovanju svoje misli i čisto tog smišljanja cjelokupne priče. Da li su kompjuteri isključivo pomogli piscu ili su ga i malo razmazili?

Mislim da su pomogli piscu. Iz ličnog iskustva mogu to tvrditi, zato što sam se dugo opirala novom načinu upotrebe sredstava za pisanje, znači da sam trebala dosta vremena da sa mašine predem na kompjuter. Ja, koja sam svoj prvi roman napisala na ruku prvo, pa ga onda prekucala, pa onda lijepila, izrezivala i dopunjavala. Ne znam za druge pisce, ali mogu govoriti o sebi, ja kad pišem, ja sam u transu, ja nemam vremena da razmišljam, i jednostavno kao lavina iz mene se izlije sve i izađe sve što treba da izađe i tek poslije kad se sve ohladi, ja to pročitam, smirim se i pogledam. I u ono vrijeme smo imali tehnički strašno težak posao. Ja sam morala zbog jedne rečenice uzeti makaze, izrezat taj dio, premjestiti ga tamo, ovamo, i to je bio vrlo dugotrajan proces da si ti to napravio. Danas je to vrlo jednostavno. Ja sam isto mislila, pa ne mogu ja mašinu gledat jer imam averziju do mašine. Ja recimo mašinu za veš ne mijenjam po dvadeset godina. Zašto? Da se ne navikavam na novu dugmad, mislim to je vjerovatno nama Bosancima malo u krvi, mogu reći i Balkancima, ali važi i za druge narode. Ali mi je isti ambijent ako sam ja sama u sobi, ako je samo to i ja, ako nema ništa između nas, nijednog zvuka, spuštene rolete... onda je opet ta moja psihička supstanca

Azra Širovnik

ponovo u intimnom odnosu sa tim praznim listom - sad ekranom, ali ti ne vidiš da je to ekran, ja sam sama sa svojim tim osjećanjima i onda ja to jednostavno. Nema nikakve sadržajne razlike. Da li čuješ škripanje papira dok pišeš ili kućanje mašine ili interneta – meni je to super jer mi olakšava posao i puno mi olakša sve nak-nadne promjene. Naravno to poslije rade moje kćerke, ja samo kažem treba mi ovo, ovo – one to urade na brzinu, ja još to nisam skroz savladala, ne treba mi pa sam malo razmazena jer mi one pomognu. Ali je daleko bolje i lakše imati sigurno kompjuter. Jedino što se ti zna dogoditi, doduše sada više ne, ali u početku kad nisam znala dovoljno dobro raditi sa kompjuterom, da izgubiš tekst, da ga ne sačuvaš. Tako mi se jedan intervju izbrisao i ja sam plakala stravično jer to se ne da više ponoviti i na taj način reći. Toga me bilo strah. Tako da sad osiguram to sve na jedno deset načina pa što napišem raspošaljem na različite adrese: e-mail mužu, ovom, onom. Tako da je *ziher* da se to ne izgubi. Ali je lakše sigurno. A kod sadržaja ne oduzima nikakav kvalitet, isti je to proces.

Za kraj još jedno pitanje nevezano za pisanje i knjige već za društvo u kojem živimo, kako gledaš na položaj Bosanaca u Sloveniji?

E, to bih ga morala poznavati, da bi na njega gledala. Morala bih imati kontakte sa nekim, da mi kaže kako stvari stoje, pošto nikad, moram priznati, te kontakte nisam imala. Kako naši ljudi ovdje žive, kako se osjećaju, to bih voljela da znam. Ja sam bila mati dvoje djece, radila, nisam se ni zanimala. Ja sam se u stvari sa tim pitanjem počela baviti tek kad je počeo rat. Onda najednom postaneš svjestan, da do tada nisi ni znao da si Bosanac, ni da si musliman. I onda postaneš svjestan, da si ti neka vrsta, kao židovi u Hitlerovoj Njemačkoj, i onda te počne normalno

zanimati, kako se stvari u tom smislu razvijaju.

Ali recimo konkretna pitanja, džamija u Ljubljani, kulturna prava za našu zajednicu?

Što se tiče džamije, apsolutno mislim da je moramo imati. To je normalno. Postoje džamije u svakoj drugoj državi. Djeca ljudi koji žive ovdje apsolutno imaju pravo znati za korijene svojih roditelja. Za svoj identitet. Ustvari postoji taj psihički DNK srca, uma i duše. Ti si začuđen, ne znaš zašto se tako ponašaš, šta je to u tebi što te izdvaja i onda odeš tamo u neku državu koja se recimo zove Bosna i onda kažeš: »Aha, pa ovdje su svi ljudi takvi!«. To se desilo mome nećaku iz Holandije, tamo je jedan sasvim drugi mentalni sklop i on je došao u Hrvatsku na more, i nakon par dana reče: »E sad ja znam gdje sam kod kuće, ovdje su djeca ista kao ja!« (smijeh) Vjerovatno ovdje imamo više emocija, možda je gore to pokazao, možda je bio širi pa je častio ili nešto slično, a tamo su ti prijemi drugačiji. Iz tog razloga mislim da čovjek mora znati svoje korijene, svoj identitet, odakle izvire, da lakše sam sebe dešifrira. Pošto se sada javlja nova nacija, nova vjera, kaže se »internacionalna djeca«, to su djeca miješanih brakova, miješanih država i imaju isto tako pravo na svoj opstanak i ta su djeca čak, ja mislim, budućnost svijeta.

Hoće li ta budućnost biti bolja od današnjice?

Bolje će biti tad kad politika više neće moći manipulirati i stvarati ratove na osnovu vjere i boje kože i tako dalje. Mislim da će doći do tog vremena. Tako da iz tog razloga sigurno svaka kulturna manjina ima pravo do svoga postojanja i do blizine literature, istorije, svega što je vezano na njihove roditelje, stare roditelje itd. To sastavni dio jednog civiliziranog društva, da se to omogući, jer i to društvo time bogati – što više to bolje. ■

INTERVJU

Intervju sa Damirom Imamovićem

Razgovarao: Admir Baltić
 podalpski.salam@gmail.com
 Fotografije i Biografija preuzete sa:
<http://www.damirimamovic.com>

Sevdah itekako ima budućnost

Sevdalinkom se baviš ne samo kao interpretator već i u naučno-istraživačkom smislu. Možeš li nam ukratko predstaviti historiju sevdaha odnosno razvoj sevdalinke. Gdje su počeci sevdalinke u BiH?

Ja kao muzičar zanatlija sam u početku tražio izvore iz kojih bih mogao učiti o sevdahu. Znači moj pogled na sevdah i njegovu historiju je nastao nekako iz tog razloga. Sevdah je u tom smislu za mene itekako važan, prije svega od onog perioda kad mogu od njega nešto konkretno da naučim, znači od prvih snimaka. Ali na žalost u pisanim tragovima, osim tekstova koje imamo još od početka 19. vijeka i još nekih nalaza ranije, o konkretno izvedbenom segmentu, ne možemo gotovo ništa pouzdano reći prije početka 20. vijeka.

1907. godine djelatnici jedne izdavačke kuće iz Budimpešte, dolaze u BiH i snimaju lokalne izvođače. Nakon toga ta muzika pod utjecajem gramofonskih

ploča počinje da se razvija. Uvode se novi instrumenti, dolaze orkestri i polako ta muzika postaje jedna vrsta pop fenomena i jedna vrsta identitarne inačice koja je vezana za BiH. To važi za sve etničke grupe koje žive u Bosni, što je vrlo interesantno. Znači stvarno je vezana za BiH i čak i nešto širi prostor od BiH.

Sevdah na neki način, ja ga volim porediti sa Dawkinskovim pojmom »meme« (n.a. izraz koji označava jedinicu kulturnološke informacije) bukvalno je jedna vrste imena, jedna vrste brenda, koji je postao do te mjere jak da je progutao neke manje brendove. Tako je sevdah progutao mnoge uspavanke, mnoge druge različite podvrste muzike koje nisu bile toliko popularne i sve su se one počele pjevati na način sevdaha. Vrlo važnu ulogu u tome igrali su instrumenti. Instrumenti u tom kontekstu su meni jako važni. Još za vrijeme osmanlijske vlade u BiH najdominantniji instrument bile su t.z. tambure. Tambure su bile ime

za veliki broj žičanih instrumenata, sad se to ime veže samo za jedan od njih. Harmonika dolazi tek krajem 19. vijeka, orkestri se pojavljuju početkom 20. vijeka, i što je vrlo interesantno do danas u sevdahu postoje dvije prilično odvojene tendencije. Jedna su ljudi koji sviraju sevdah uz saz, i druga ljudi koji izvode sevdah uz harmoniku i orkestar. Te dvije linije su se znale preplitati u nekim ljudima, u nekim izvođačima u dosta dijelova njihovog repertoara. Ali su i dobrim djelom ostale razdvojene. I čini mi se da tek danas opet ova posljednja generacija, koju sam spomenuo, čini jedan novi pokušaj da se te sve različite tendencije objedine i da se iz njih pravi opet nešto potpuno novo. Mislim, bar je meni to ono što je interesantno i što se ja trudim činiti.

Fenomeni koje mi danas znamo kao sevdah su zapravo prilično mladi. To je sve proizvod 19. i 20. vijeka i sve te pjesme i pjesmuljci i duže pjesme koje su nastajale tek su kasnije bile brendirane kao sevdah. Prije su one bile različite usmene forme, koje su se prenosile i imale funkciju televizije tog vremena i historijskog udžbenika i sve te stvari su se u tim nekim pjesmama sjedinjavale.

Svojevrsna revolucija u sevdahu dešava se od 1945. godine kada se osniva Radio Sarajevo. Tadašnje socijalističke vlasti republike BiH osnivaju radio stanicu i upošljavaju pjevače, vokalne pedagoge, orkestre i muzičare i uvode jednu profesionalizaciju među ljude koji su se bavili tom muzikom. Najvažnija stvar je upravo to što se desilo 45. godine. U tom arhivu radija, u studiju radija, stvara se građa i stvara se »sevdah« kakvog danas znamo. Posljednja razvojna faza sevdaha možemo reći da nastaje tek u proteklih desetak, petnaestak godina kada se, poslije rata iz devedesetih, ponovo budi interes za sevdah, koji u nekim krugovima nije nikad zamro, ali u široj javnosti sigurno jeste. Pojavljuju se neki novi klinici koji će

se tim, nadam se, nastaviti baviti.

Koliko su sevdalinke znale biti različite od regije do regije, da li npr. postoji nešto što je specifično za sevdalinku u Mostaru, pa opet nešto drugo u Sarajevu, Banja Luci?

Značaj radija Sarajeva je bio, da je sve te lokalne tradicije, na neki način, ujedinio u jedan, puno veći žanr. Tako da su mnoge te pjesme iz Tuzle, iz Goražda, iz Foče, iz Mostara itd. aranžirane i nekako stavljene u isti kontekst. To je bilo izuzetno plodno za čitavu tu generaciju izvođača i za nas današnje kojima je ostalo more super muzike.

Bilo je nekih različitih tradicija, recimo govorilo se nekad da postoji razlika između mostarskog pjevanja i sarajevskog, da postoji razlika između foćanskog i tuzlanskog. Ja sam se time baš dosta bavio i dosta naučio i uvijek sam se trudio imati živ kontakt sa ljudima koji su tu muziku pjevali. Tako da sam se družio i sa Hašimom Muharemovićem i sa Jovicom Petkovićem i sa Miloradom Todorovićem i sa Eminom Zečaj i sa Spasom Berakom, sa kojim sam godinama svirao u kulturno umjetničkom druš-

tvu. Zaista sam puno naučio od ljudi koji su tu muziku stvarali, radili i aranžirali i stalno ih pitao upravo ove stvari: »De mi reci, daj mi objasni...« uvijek sam bio željan da znam više o tome. I na žalost i oni su dosta često spominjali te stvari kao na primjer, imaš mostarsko pjevanje, imaš sarajevsko, a nikad mi niko nije znao baš na pravi način objasniti šta to znači. Tako da sam ja tokom, sad već sedam, osam, devet godina istraživanja iz svega toga naučio da su zapravo mnoge te stvari samo još jedan mit. Ili je možda nekad neko imao dobro objašnjenje, koje su oni čuli ali ga nisu baš dobro zapamtili.

Da li si možda išao u Tursku istraživati sevdalinku kod iseljenika, koji su generacije, i generacije unazad iz Bosne odselili u Tursku, pa možda tamo sačuvali neki izvorniji oblik sevdaha?

Nisam išao. Bio sam u Turskoj i sretao se sa tim ljudima, ali nisam nikad u pravom smislu to istraživao. Ali imam jedan broj snimaka koje su donosili neki istraživači i slušao sam ono što mi je bilo dostupno i informisao sam se kod nekih

ljudi. Ta muzika je iznenađujuće slična turskoj muzici i mislim da je danas gotovo nemoguće utvrditi da li je to zbog tog što ljudi tamo žive već drugu, treću generaciju. Vrlo često ti ljudi jako slabo govore bosanski, vrlo često su to uglavnom stariji ljudi, koji po sjećanju, pokušavaju reanimirati tu neku staru tradiciju i vrlo je teško odrediti da li je to snažan turski utjecaj, ili se to zaista tako pjevalo u Bosni prije. Ali ono što je vrijedno i odlično je to da imamo snimke, recimo, sa početka 20. vijeka, da možemo imati jedan uvid u to, što je relativno blizu tog vremena.

Kad su prve harmonike došle u Bosnu?

Prve harmonike u Bosnu došle su zapravo još prije 1878. još prije austro-ugarskog preuzimanja BiH, jer su bile popularna stvar i kupovale su se vrlo često djevojkama po bogatijim kućama i čak su jedno vrijeme prvih nekoliko decenija harmonike bile smatrane ženskim instrumentom.

Kad se u Bosni pojavljuje naziv sevdalinka?

Sevdah je bio riječ koja je preuzeta kao

turcizam, kao što smo preuzeli i merhaba, kao što smo preuzeli tonu drugih riječi u bosanskom jeziku. Sevdah je bila riječ za ljubav, za ljubavnu patnju. Sam naziv sevdalinka, prvi put se koristi tek krajem 19. vijeka, znači u jednom sarajevskom časopisu 1890 i neke pod nazivom „Rodoljubive sevdalinke“. Objavljeno je nekoliko pjesama i to je prvi put da se sam termin sevdalinke koristi. Ranije je bilo različitih drugih naziva, bilo je puno pojedinačnih fenomena koji su kasnije spojeni pod imenom sevdalinka ili danas sevdah.

I sa pojavom ploča odnosno prvih zvučnih zapisa, počelo je skraćivanje sevdalinke...

Da. U to vrijeme je došla tehnologija i bilo je potrebno zabilježiti odnosno snimiti te pjesme. Ti cilindri, koji su se tad koristili, su omogućavali snimku od dvije i pol ili tri minute i snimalo se pjesme u tom trajanju. Tad su mnogi ljudi, za potrebe tih snimaka, skraćivali pjesme. Dakle ne iz kojeg ideološkog nego čisto iz tehničkog razloga.

Danas smo već toliko navikli na te kratke forme da ne možemo više zamisliti da bi neko slušao original tekstove koji kad se izvode traju i pola sata.

Da. Danas postoji čak gori fenomen, srećom ne u sevdahu, mada vidim da to rade neki narodnjaci koji pjevaju sevdah. Sevdah nije narodnjačka muzika, sevdah je ova umjetnička forma ali nažalost postojala je jedna strašna tendencija, da čitava ta generacija sevdalija pređe u narodnjake. A narodnjaci su danas došli do potpunog paradoksa, danas više ljudi ne pjevaju ni cijelu pjesmu, danas vidiš da su najpopularniji ovi miksevi. Pa otpjeva šesnaest pjesama od svake samo po jednu strofu i refren. Znači toliko je dijapazon pažnje, trajanje zapravo vremensko, u kojem čovjek može biti skoncentrisan na jednu priču, toliko je mali da više ljudi ne pjevaju ni tri strofe, nego, daj mi samo strofu i refren. Pritom apsolutno nije bitno šta se reklo u strofi i refrenu nego je bitno da je stvar poznata i da nekom u pijanstvu zvuči poznata. I to je to.

Ipak usprkos takvim trendovima izvođači poput tebe nađu publiku?

Pa nađu. Ja mislim da sevdah itekako ima budućnost kao i svaka forma muzike koja od slušaoca traži više. Samo ta budućnost nije na stadionima, ta budućnost nije u nekom *mainstreamu*, u nekoj apsolutnoj popularnosti. Ono što je dobra stvar savremenog života je, da uz pomoć

prilično demokratiziranih medija, uz pomoć interneta, uz pomoć malih radio stanica, uz pomoć najrazličitijih mogućih načina, ja mogu naći publiku za ovo što radim u cijelom svijetu. I u svakom nekom urbanom centru ili nekim mjestima gdje ljudi žele, gdje gaje neki muzički ukus i žele čuti nešto novo ja mogu sebi naći publiku. Ja razumijem djelom zašto je generacija sevdalija iz pedesetih i šezdesetih, zašto su nakon divnih snimaka koje su radili na Radiju Sarajevo, počeli da se bave budalaštinama i da snimaju *junk* ili šund ploče. To je u to vrijeme bio jedini način, na koji si se recimo šezdeset i sedme mogao baviti sevdahom. Snimio si ploču za Yugoton i otpjevao neki jeftin *junk* tekst. Jer dolazilo je vrijeme pop industrije, dolazilo je vrijeme brzog života i ti nisi mogao drugačije očuvati pažnju, jer nije bilo infrastrukture. Tad si imao jednog menedžera, jednu izdavačku kuću ili dvije, jedan ili dva benda koji su mogli pratiti muzičare i nisi imao puno izbora. Danas ti imaš izbora, danas ti imaš stotine izdavača, možeš sam sebe izdati, možeš sam sebe producirati. Postoji puno više izbora, danas je moguće itekako živjeti kao izvođač, samo ukoliko znaš šta želiš i da ne želiš da se podređuješ budalaštinama. Ja sam stvarno vrlo sretan, radim kao konj ali vrlo fino živim i uspijevam već sedmu godinu da živim od koncerta i predavanja i takvih stvari.

Kakav je bio status izvođača sevdalinke kroz vrijeme, dakle od osmanlijskog doba pa do danas?

Činjenica jest, da je u osmanlijsko vrijeme u BiH status pjevača, svih izvođača, vjerovatno bio prilično nizak. To su bili ljudi koji su radili i vrlo često naplaćivali u naturi. Često su naplaćivali svoje usluge tako što su bili u nekoj vrsti protekcije čovjeka za kojeg su svirali. Često su tu bili neki begovi koji su sebi dovodili pjevače da im pjevaju. I vrlo često su to bili ljudi koji se nisu profesionalno time bavili, nego su recimo bili na primjer obučari, ali su i lijepo pjevali, pa su povremeno, pored obučarskog zanata, bavili se muziciranjem. A bilo je i mejhana, odnosno kafana u kojima su ljudi baš profesionalno svirali i gotovo isključivo se muzikom bavili. Onda dodajmo još jednu zanimljivost, postojala je jedna vrlo važna pojava u cijelom orijentalnom svijetu, pojava takozvanih *ašika*, to jest muzičara koji su putovali od grada do grada. Tako da je iza svega toga bilo i nekih prvih orkestara. Tu definitivno,

nije bilo nikakve institucionalizacije ni u Bosni, ni u Srbiji, ni u Makedoniji, nije bilo ni izbliza one vrste institucionalizacije koju su imali veliki gradovi kao što su recimo Istanbul i Beč, gdje su postojale škole. Toga nažalost kod nas nikada nije bilo. I ta muzika se uvijek nekako vraćala tom folku, izvornom obliku, nekog, kako bih ga nazvao, narodnjaštva ili pučke muzike.

Da li su izvođači sevdaha ikad bili zvijezde?

Da, zapravo bio je period između dva svjetska rata i period poslije drugog svjetskog rata, tamo negdje pedesetih, šezdesetih godina, kad su izvođači sevdaha zaista bili prave zvijezde. Recimo zaboravlja se da su neki od prvih izvođača sevdaha kao što su Šapčanin Boro Janjić, kao što su Vuka Šeherović, kao što su Sofka Nikolić, pa kasnije Zaim Imamović, Nada Mamula, bili zaista prave zvijezde. Neki od njih su bili čak seks simboli. Sarajevski pjevači su u Beogradu i u istočnom dijelu Jugoslavije, ali i u ovom zapadnom, punili velike sale i stadione. Pogotovo kad bi zajedno nastupali, to su bili veliki i važni koncerti. Kasnije su mnogi od njih, da bi sačuvali tu vrstu popularnosti, nažalost žrtvovali muziku pa su na kraju, kad je prošao period velike popularnosti sevdaha, da bi sačuvali tu popularnost koju su imali, počeli pjevati budalaštine. I nažalost u jednom momentu je cijela ta scena, pogotovo tamo negdje krajem šezdesetih, početkom sedamdesetih, prešla u narodnjake. Mnogi vrlo važni pjevači su počeli nastupati zajedno sa pajacima i budalama i nažalost u jednom momentu izgubili bitku sa njima. Što je bilo logično.

Inače sevdalije se mogu u grubo podijeliti u dvije grupe, na jednoj strani tradicionalisti koji sevdah sviraju uz saz i na drugoj strani ova druga struja koja uključuje i druge instrumente i pravi nove aranžmane. Koja od te dvije struje ti je bliža u tvom stvaralačkom radu?

Meni je vrlo važno da učim iz obje linije, znači i od ovih ljudi koji su bili prilično zaboravljeni, znači tih amatera koji su svirali uz saz i pjevali i mnogi od njih postigli itekakvu sofistifikaciju i sačuvali neke umjetničke forme koje su izuzetno vrijedne. A isto tako su mi važni i oni koji su se profesionalizirali, postali profesionalni pjevači za orkestar, postali aranžeri za orkestar. Tu također ima predivnih stvari. Ja stvarno pokušavam, mislim želim biti dio nove generacije koja će iz

jednog i drugog kraka historije sevdaha učiti nešto i ići dalje.

Kad god razgovaram s nekim izvođačem sevdaha upitam i sljedeće pitanje. Da li sevdalinci treba novih tekstova, aktualnih za ovo vrijeme, ili je dovoljno uvijek iznova reproducirati stare tekstove, odnosno pronalaziti neke još neotkrivene?

Pa ne znam na to pitanje odgovoriti. Bilo je toga, pedesetih, šezdesetih godina, ti su se tekstovi producirali, bilo je

dobrih stvari ali bilo je i užasnih stvari. Ja mislim da će se to opet raditi. Mislim da je to neizbježno. Dešavati će se nove stvari u sevdahu, samo je to pitanje na koje mora svako individualno kao izvođač odgovoriti. Ja imam želju da pjevam nove tekstove i da pjevam nove pjesme. Sad za sad sam se bavio autorskim radom kad je u pitanju muzika i aranžiranje, a u tekstove sam vrlo malo intervenirao, uglavnom sam samo postojeće tekstove malo pokušavao dovesti u neki oblik koji je

meni interesantan. Ko zna, možda budem nekad nešto pisao i radio tekstove drugih ljudi. Osjećam nekako da mi treba još, još toga. Ne treba mi u poslovnom smislu, znači postoji još toliko pjesma i stalno mi se javljaju ideje za nove aranžmane i drugačiji pristup nekim starim stvarima i otkrivam neke stare stvari koje zvuče potpuno novo. Ali kao i svakom izvođaču, taj autorski rad je neobično važan, a tu je i tekst veoma bitan. ■

Damir Imamović rođen je 1978. godine u Sarajevu (BiH). Iako se za muziku interesuje od djetinjstva, potpuno joj se posvećuje tek nakon studija filozofije. 2004. godine zajedno sa Farah Tahirbegović radi na monografiji pjesama svoga dede i jednog od najuticajnijih pjevača u historiji sevdaha - Zaima Imamovića. Ta knjiga uvodi ga u svijet sevdaha, ali i profesionalnog bavljenja muzikom. Ubrzo počinje graditi vlastiti repertoar nastupajući u BiH i inostranstvu. Od prvih nastupa izdvajaju se: koncert u Turskom kulturnom centru u Sarajevu (2005.); gostovanje u centru Pompidou u Parizu u okviru obilježavanja godišnjice Centra Andre Marlaux (2005.); snimanje sa Vlatkom Stefanovskim za kompilaciju „Bentbaša – Bosanska ljubavna pjesma“

(Goethe/ Yaman, 2008), kao i serija koncerata „Sevdah Ripablik“ u sarajevskom café-u „Karabit“ (buybook, Umjetnička galerija BiH).

2006. okuplja „Damir Imamović Trio“ (Vanja Radoja – violina, Edvin Hadžić – kontrabas) sa kojim iste godine snima „DI3 Svira Standarde“ (buybook). Nakon serije uspješnih nastupa u BiH, Hrvatskoj, Srbiji, Sloveniji, Crnoj gori, Njemačkoj, Italiji, Švicarskoj, Turskoj i dr., DI3 u novembru 2007. godine snima live CD u Omladinskom kulturnom centru „Abrašević“ u Mostaru. „Abrašević Live“ ubrzo postaje jedan od najslušanih CD-ova „novog sevdaha“ na području bivše Jugoslavije i donosi Triju nastupe na brojnim prestižnim scenama kao što su „CRR“ u Istambul (2008.), „BKC“ u Sarajevu (2008.), „Domu omladine“ u Beogradu (2009.), Jazz Fest-u Sarajevo (2009.).

April 2009. godine donosi i premijerni koncert internacionalnog kvarteta Eric Vloeimans/Damir Imamović/Bojan Zulfikarpašić/Bachar Khalife u sarajevskom BKC-u, tokom muzičkog happeninga „Xenophonia“. Kvartet nastavlja saradnju u avgustu iste godine sa dva koncerta na Umbria Jazz Fest Balcanic Windows u Beogradu i Novom Sadu (Srbija). U januaru 2011. godine Kvartet nastupa u amsterdamskom Concertgebouw, nakon čega slijedi holandska turneja sastava.

U aprilu 2010. izlazi prvi DI solo CD (Gramofon) kojim se kruniše uspješna serija solo nastupa i novi korak koji Imamović pravi s ovom najstarijom od svih formi izvođenja sevdaha. Solo repertoar Damir gradi neprestanim nastupima na najrazličitijim svjetskim pozornicama: sarajevskom BKC-u, beogradskom Kolarcu, washingtonskom Kennedy Centru, čikaškoj The Old Town School of Folk Music, i dr.

Drugi DI solo CD zove se „Svrzina kuća“ (iTm, 2011.). Snimljen je u julu 2011. tokom četiri koncerta u muzeju „Svrzina kuća“ u Sarajevu. Sevdah Damira Imamovića zasniva se na strastvenim istraživanjima tradicionalne muzike BiH. Susrećući se s majstorima sevdaha, muzičarima, pjevačima i autorima ove umjetničke forme, Imamović neprestano proširuje svoj repertoar i svojim interpretacijama stvara jedan poseban stil savremenog sevdaha. O emotivnoj strani ovog procesa rediteljica Marina Andree (www.dim.hr) snimila je i dokumentarni film „Sevdah“ koji je na Sarajevo Film Festu osvojio Prvu nagradu publike (2009.). Njegova zanat-ska strana urodila je projektom po imenu „SevdahLab“ putujućom laboratorijom sevdaha u kojoj Damir izlaže historiju i estetiku ove tradicionalne umjetnosti.

INTERVJU

Intervju sa Amirom Medunjanin

Razgovarao: Admir Baltić
 podalpski.salam@gmail.com
 Foto:
<http://www.amiramedunjanin.ba/index.php/photos/>

Najteže pjesme su mi najdraže

Često dolaziš u Ljubljanu, otprilike jednom godišnje ako sam pravilno sabrao. Zanima me da li si u Ljubljanu dolazila i prije svoje muzičke karijere?

Iskrena da budem, nisam. Možda jedanput, čini mi se da sam samo prolazila kroz grad. Sjećam se, ekskurzija je bila, još u osnovnoj školi (smijeh). Išli smo u Kranjsku goru, dobro se sjećam. Mislim da smo u Ljubljani proveli samo jedan dan, onako. Znači da su ove posjete učestale tek sa ovim koncertima i tim nekim koncertnim aktivnostima.

Ali ipak, bar jednom si bila u Ljubljani prije svoje karijere?

Tako je.

Da li si tad možda zamišljala da ćeš jednog dana ovdje puniti dvorane sa sevdalinkom?

Vjerujte mi da nisam, jer nekako ja kroz cijeli svoj život sebe nisam vidjela kao nekoga ko će se sutradan baviti profesionalno muzikom. Muzika je uvijek meni bila nešto što je moje lično, previše intimno, i ne samo u Ljubljani (smijeh), nego generalno nisam se uopće vidjela u tom svijetu. Ali odvede put na drugačije neke strane u životu, tako da definitivno sam sretna zbog toga, to je super stvar.

Kad je došlo do tog preokreta? Kad si konačno prepoznala sebe u toj ulozi?

Amira Medunjanin je rođena Sarajka. Sevdalinke je naučila pjevati uz svoju majku. Ubrajamo je među izvođače sevdaha mlađe generacije, koji su stupili na domaću, a sve uspješnije i na svjetsku pozornicu, u zadnjih deset godina. Svojim izvanrednim glasom, sluhom i prevashodno osjećajem za pjesmu, uspjela je izgraditi vlastiti stil izvođenja sevdalinke, kojim jednako oduševljava publiku kako u domaćem Sarajevu tako i u Londonu, Amsterdamu, Istanbulu... U sevdalinci, pjesmi staroj stotinama godina, pronašla je nove nijanse i forme, čuvajući pak jasno prepoznatljiv duh sevdaha. Muzički novinar Garth Cartwright iz Londona uporedio je Amiru sa Marizom, svjetski poznatom pjevačicom portugalskog fada, a poverljivo toga još i sa jednom od najpriznatijih američkih jazz pjevačica, slavnom Billie Holiday. U Amirininim pjesmama možete emociju sevdaha doživjeti u svojoj punoći, bez obzira da li razumijete jezik u kojem pjeva.

Iza nje su albumi: „Rosa“ – njen debitantski album, koji je dobio sjajne kritike širom Evrope; gostovanje na albumu grupe Mostar sevdah reunion „A Secret Gate“; album „Live“; album „Zumra“ kojeg je uradila sa renomiranim harmonikašicom Merimom Kjučo; i album Amulette kojeg je radila sa Bojanom Zulfikarpašićem, Vlatkom Stefanovskim, Kim Burton, Nenadom Vasilićem, Bacharom Khalifeom, sve samim vrsnim i renomiranim muzičarima.

Pred početak zadnjih olimpijskih igara, a na poziv produkcijskog tima Britanskog olimpijskog komiteta, Amira je nastupila na završnom festivalu kulturne olimpijade u Londonu zajedno sa grupom od devet muzičara, koji su na Amirin poziv došli iz devet balkanskih zemalja: Turske, Bugarske, Rumunije, Albanije, Makedonije, Srbije, Hrvatske, Crne gore i Bosne i Hercegovine. Iz te saradnje možemo uskoro očekivati još jedan album za kojeg, obzirom na dosadašnje iskustvo sa Amirom, možemo slobodno reći da će to biti još jedno remek djelo.

Intervju sa Amirom Medunjanin je rađen za Radio Študent pred njen zadnji koncert u Ljubljani, u maju ove godine.

Pa možda prije nekih desetak godina kad sam shvatila da ne moram da gledam na muziku na način da je se stavlja u nekakav *box*. Pogotovo tradicionalna muzika je osjetljiva tema generalno kod tradicionalista, purista, koji smatraju da se ne bi trebalo previše igrati sa aranžmanima i pokušavati predstaviti tu muziku na neki drugi način. Ja sam nekako prešutno poštovala ta nekakva pravila do momenta dok nisam upoznala ekipu iz Mostar Sevdah Reuniona. To je bilo davne 2002. godine, sada je tačno 10 godina. Tad sam vidjela da oni zaista rade sjajne stvari i dopao mi se taj njihov način razmišljanja i njihovo posmatranje muzike, generalno tradicionalne muzike, i onda sam rekla *ok*, to znači: „dozvoljeno je“ (smijeh).

Tad si snimila pjesmu Mujo dogu po mejdanu voda?

Da, to je moje prvo u stvari profesionalno gostovanje. To je bio album *Secret*

Gate. Čini mi se da smo mi 2002. to nešto radili, a 2003. je album već izašao i onda sam shvatila da mogu i da bih trebala da radim, to što danas radim, na taj neki svoj način i da mi taj moj rad ljudi neće previše zamjeriti (smijeh).

I na samom početku si izabrala jednu od najtežih pjesama?

Pa šta ja znam, ja imam taj nekakav *fol* kod sebe da meni te najteže pjesme su u stvari najdraže i najviše mi pašu. Pod navodnicima „najteža“, nije ona uopšte teška, ona je prekrasna pjesma s tim što je ona možda tehnički zahtjevnija u odnosu na druge, ali u tome i jeste, meni barem, bila čar u tom trenutku, pored fantastičnog teksta, koji pjesma pjeva. Tako da nekako mi je bio logičan taj moj izbor *Mujo dogu* i evo i dan danas me prati.

Kako sebi dočaravaš te pjesme koje biraš da ih otpjevaš, da ih snimiš. Koje slike ti se pri tom prikazuju kad

zatvoriš oči?

Pa meni je prvenstveno bitan tekst, znači bitna mi je priča koju svaka od tih pjesama ima i nosi. Pokušavam da se vratim u to neko vrijeme kad je pjesma nastajala, kad se oblikovala i pokušavam zamisliti situacije koje opisuje, pokušavam sebi zadati zadatak da proživim sve ono što uloga odnosno karakter u pjesmi proživljava kroz same riječi i opise. Napravim sebi mali film u glavi (smijeh).

Dakle, vraćaš se u ono vrijeme?

Pa pokušavam. Naravno to činim koliko god ja to mogu obzirom na informacije koje imam, kako se tada živjelo i na koji način se iskrenije i ljepše nekako voljelo u ono vrijeme. Kako su se cijenile nekakve prave istinske vrijednosti u životu u odnosu na danas. Tako da je to čak veliki užitek zamisliti da su te sve iste vrijednosti i dan danas na cijeni. Mada to nažalost nije uglavnom slučaj. Tako da je

to kao neki lagani bijeg u taj neki lijepi savršeni svijet, recimo tome tako. Meni je jako bitno da razumijem prije svega o čemu pjesma govori i da pokušam još da dešifriram te tajne poruke kroz metafore koje se šalju kroz tekstove. Tako da bez potpunog vjerovanja i bez potpunog razumijevanja iste pjesme ja smatram da je čovjek ne može u potpunosti i na pravi način prenijeti ljudima. Sve je to tako jedan lijepi mali ciklus, jedan mali spoj koji rezultira predivnom energijom i ako je čovjek u mogućnosti da tu istu energiju prenese drugim ljudima onda je to potpuni uspjeh.

Ali ipak i te pjesme, kad si ih dakle dočaraš, kad izgradiš svu tu priču oko nje, odlučiš se da je snimiš i kasnije kad nastupate ti ipak nikad ne pjevaš rutinski nikad ne otpjevaš na isti način. Uvijek je to iznova.

Ne. To je jednostavno i nemoguće, jer ne može se čovjek osjećati isto svaki dan. Jedan dan imaš taj i taj problem u životu, drugi dan neki drugi (smijeh). Drugi dan imaš neku sreću koja te zadesila i znači sve zavisi od tog nekog unutarnjeg stanja i svijesti i misli i je li ti bio loš dan je li ti bio dobar dan (smijeh). Znači, sve je zaista zasnovano na najdubljim mogućim ljudskim osjećanjima i emocijama. Sa druge strane, to je tako lijepa slobodna forma da se možemo upitati, zašto bi čovjek ponavljao, uvijek na jedan te isti način izvodio pjesme, znači ukoliko se može pokazati nekoliko različitih strana različitih aspekata zašto da ne? To je onda još ljepše. Ne zagovaram tim improvizaciju u potpunosti ali u nekim trenucima da, definitivno da.

Da li u životu, onako generalno, nevezano za koncerte, nevezano za studije, već inače, da li svaka životna emocija, bila ona vesela ili tužna, ima neku svoju sevdalinku?

Pa svakako. Apsolutno. Već to su neke univerzalne vrijednosti koje su i dan danas aktualne. Svaka sevdalinka ili

gotovo svaka govori o tim najdubljim osjećajima koje čovjek ima. I danas ljudi isto tako vole i danas ljudi isto tako pate i zaljubljeni su i ljubomorni i sretni. Jednostavno to su nekakve univerzalne vrijednosti koje i čine sevdalinke tako posebnima znači pjesme koje su preživjele toliko tih nekih stoljeća i prenosile se usmeno sa generacije na generaciju. Odražavale se, pa dopunjavale, nadgrađivale kroz sva ta vremena i na taj način dobijete ovo što imate danas.

Još jedno pitanje oko te uloge sevdalinke u svakidašnjem životu onih

sati, jednostavno ta njena neka snaga koju posjeduje, koja je nevjerovatna i magična. U mnogim slučajevima je meni recimo konkretno pomogla ako sam bila totalno *blue* i *down* (n.a. tužna). Onda ne slušam, to je simptomatično, ne slušam uopšte vesele pjesme da bi me kao popravile nego baš obrnuto. Znači tugom se...

Suočavaš...

Jeste. Da.

U jednom intervjuu sam pročitao da imaš i jednu posebnu rijeku ili riječicu kojoj pjevaš?

To je Moščanica nadomak Sarajeva, tu je u blizini gore kod Faletića ako znate?

Da.

To je jedno prekrasno malo mjesto i ima jedna pjesma *Ne ophodi prema Bakijama* koja pominje rijeku Moščanicu. I eto pošto je to blizu, a ja vam jako volim prirodu i volim mir, tišinu, vrlo često pobjegnem gore odmoriti se od svega a i svakoga.

Ipjevati samo rijeci?

Eto tako nekako. I sebi.

Inače bosansko usmeno narodno predanje ili usmena kulturna baština je nekako najprepoznatljivija po dva pravca odnosno dvije temeljne forme. Na jednoj strani dakle sevdalinka, ljubavna pjesma, koja se po običaju ne fokusira na sreću u ljubavi, već na ono malo što do te sreće fali...

Tako je.

... i zbog toga je većinom tužna. A na drugoj strani imamo veseli bosanski humor u kojem je glavno obilježje tipičan bosanski vic o Bosancima, i taj vic je često i jedini vic kojem se Bosanci mogu baš od srca nasmijati.

Da.

Da li te dvije forme govore da u Bosni imamo dva paralelna svijeta ili su to samo dvije strane jedne te iste medalje?

Mislim da su to dvije strane jedne te iste

koji je vole, ima li sevdalinka odnosno može li imati terapeutska svojstva?

Da, apsolutno. Muzika generalno.

Kako na primjer to funkcionira u tvom ličnom primjeru?

Pa mislim, to je sad ona priča koju svi Bosanci znaju, kaže, kad sam totalno depresivan i nesretan slušam tužne sevdalinke i bude mi bolje. To je taj fenomen koji je vrlo teško riječima opi-

medalje. Mi smo poseban narod u svakom slučaju. Apsolutno poseban narod, neka je čudna kozmička sila iznad ove zemlje da nas čini ovakvim kakvi jesmo.

To pitam pošto se uvijek ispostavlja kako su sevdalinke tužne pjesme...

Pa nisu baš sve.

Nisu sve, ali jedna ubjedljiva većina...

Ovaj narod je poseban u svakom slučaju. Uvijek ide u krajnost i ako je smiješan onda je dozlaboga smiješan, a ako je tužan onda je dozlaboga tužan (smijeh). Nekakvi ekstremi. Ali to je valjda to što nas čini ovakvima kakvi jesmo i neka nas takvih, meni je drago.

Ali ipak ako nastavimo ovu usporedbu između viceva i sevdalinki, samo toliko da si njome pomognem kod ovog sljedećeg pitanja, novih viceva uvijek ima, uvijek iznova se javljaju, a novih sevdalinki nekako nema da li sevdalinci uopće trebaju novi tekstovi?

Pa mislim, zašto da ne, svako vrijeme donosi neke svoje priče je li, i te sevdalinke koje su nastajale u prošlosti su obilježavale neke određene situacije, neke određene priče istinite ili neistinite. Ali uglavnom istinite koliko ja znam. Da li je moguće danas napisati sevdalinku? Ne znam koliko danas uopće ima ljudi koji imaju vremena da obrate pažnju na svijet oko sebe. Danas se nekako užasno brzo živi i vrlo se malo obraća pažnje na druge oko sebe i to je ona porazna činjenica. To vrijeme danas nije baš plodno tlo za nastanak takvih umotvorina. A opet nikad se ne zna. Kažem, mi smo vrlo čudan i poseban narod, možda se desi da se neko pojavi sa prekrasnom pjesmom da obilježi ovo današnje vrijeme, mada nema baš puno lijepoga o čemu se može danas pričati i pjevati.

Pa ne mora sevdalinka nužno govoriti samo o lijepim stvarima.

Pa i to eto može da se kaže, možda je vrijeme za neke nove priče. Svako vrijeme ima svoje breme i svoju neku lijepu priču.

I iz tih priča bi mogle poteći neke nove sevdalinke koje bi se nadovezale na ove nove muzičke aranžmane koji se već pojavljuju.

To bi bilo interesantno napraviti. Tu je bitno da postoji dobar autor. Ja sam čak razmišljala o tome, ali još je to uvijek onako, nije još stalo na zelenu granu, da kažem tako. Ne bih se usudila reći da postoji definitivno neko ko može napisati baš sevdalinku. Postoje neki pokušaji mada ja to ne smatram suviše ozbiljnim. Ali evo konkretno recimo Goran Simić je

uradio jednu prekrasnu pjesmu koju smo Merima Ključo i ja snimile, ona je uradila muziku. I nastala je pjesma koja se naslanja na taj sevdalinski štih ali nismo se usudile to nešto objaviti i reći ok, ova je nova. Neka to rade neke druge generacije (smijeh).

Izazov kojeg prepuštaš drugima?

Tako je.

Na svojim albumima već od samog početka uvrštavaš i makedonske pjesme a u zadnje vrijeme i pjesme s Kosova i južne Srbije. Generalno, slušajući makedonske tradicionalne pjesme, čini mi se da su za nijansu, a nekad čak i više, tužnije od bosanskih. Da li to znači da su Makedonke umjele još nesretnije voljeti nego Bosanke?

E to ne znam (smijeh). Ja od samog početka izvodim ne samo makedonske pjesme, nego pokušavam posvetiti dovoljno pažnje i sevdalinkama i pjesmama južne Srbije, Vranja konkretno, Kosova,

iz jednog najjednostavnijeg razloga da pokažem tu nekakvu sličnost u senzibilitetu između tih tradicija. Znači bez obzira na geografsku podijeljenost, odvojenost, hajmo reći to tako. Znači sevdah kao stanje uma, kao nešto što nije opipljivo, fizički se osjeća u svim tim muzičkim tradicijama. Nekako sam stekla dojam da je sevdalinka prisutna u svim tim tradicijama, da li po načinu izvođenja, da li po formi tekstova, da li po tematici. U glavnom velika je ta sličnost i to mi je bio nekako cilj pokazati. E sad što su one tužnije ne znam (smijeh). Ja čak ne bih o njima rekla da su tužnije, rekla bih samo da su jednako lijepe i iz tog razloga im zaista rado posvećujem pažnju. Ono što mi je bitno pokazati, je nevjerovatno bogatstvo muzičke tradicije kompletnog ovog regiona sa naglaskom naravno na bosanskohercegovački sevdah koji jeste autohtoni bosanskohercegovački biser, hajmo reći tako. A to poređenje, da li su tužnije sevdalinke ili makedonske, ne bih ja o tome, nisam tu dovoljno, da kažem, pametna ili stručna, da bih u to ulazila.

Mislio sam čisto na osjećaj kad se interpretira pjesma.

Pa meni je, vjerujte mi, osjećaj isti. Znači svaka od tih pjesama me na neki način potakne i pomakne. Svaka od tih priča. Možda su u pitanju samo nijanse jel'. Da li je priča tužnija ili je priča manje tužna, to je manje bitno. Bitno je da se pokaže jačina svih tih muzičkih tradicija, koja toliko godina opstaje i dalje jaka i dalje privlači pažnju i nekako mi je jako bitno da ostatak svijeta sazna za to. Eto to je u stvari osnovni cilj svega.

KULTURA

Pozdrav Deklaraciji

Piše: Admir Baltić
 Foto: Admir Baltić
podalpski.salam@gmail.com

U prošlim brojevima Bošnjaka smo već pisali o Deklaraciji Republike Slovenije o položaju narodnih zajednica pripadnika naroda nekadašnje SFRJ u Republici Sloveniji. Sve od njenog ozvaničenja postojala je ideja da se usvajanje tog dokumenta od povijesne važnosti za nove manjine u Sloveniji, obilježi i jednom velikom kulturnom priredbom na kojoj bi sudjelovala kulturna društva iz svih zajednica koje Deklaracija spominje. Godinu i pol dana nakon usvajanja priredba Pozdrav Deklaraciji – manjinski kulturni praznik je i održana.

Da podsjetimo, Deklaracija *Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji* je državni akt kojeg je Državni Zbor Republike Slovenije usvojio 1. februara 2011. godine. Ovim dokumentom Slovenija je priznala narodnim zajednicama Albanaca, Bošnjaka, Crnogoraca, Hrvata, Makedonaca i Srba, koji žive u Sloveniji, njihovo kolektivno dostojanstvo i otvorila im vrata za uređenje njihovog kolektivnog statusa Sloveniji. Deklaracija je plod višegodišnjih napora i truda kojeg je

Zajednička slika organizatora, učesnika i gostiju na priredbi

uložio Savez saveza kulturnih društava konstitutivnih naroda i narodnosti bivše SFRJ u Sloveniji – poznat i kao Koordinacija EXYUMAK. Osnivački član Koordinacije EXYUMAK-a je i Bošnjački kulturni savez Slovenije.

Ovom Deklaracijom se po prvi put u jednom zvaničnom dokumentu najvišeg slovenskog zakonodavnog tijela spominju imena spomenutih šest naroda

pojedinačno. Deklaracija je uputila jasnu poruku javnosti R. Slovenije da pored Slovenaca i priznatih manjina Mađara, Talijana i Roma ovdje žive i spomenute zajednice i iste je potrebno uvažavati na novi konkretniji način. U deklaraciji je predviđeno osnivanje *Sosveta* (posebnog vijeća) pri vladi R. Slovenije, u kojem će predstavnici spomenutih zajednica moći isticati svoje probleme i rješavati ih zajedno sa vladom. Bitno je napomenuti da su usvajanje Deklaracije u parlamentu poduprle sve tadašnje vladajuće stranke (SD, LDS, Zares, Desus), a uz njih još i najjača tadašnja opozicijska stranka SDS.

Vijeće Vlade Republike Slovenije za pitanja narodnih zajednica pripadnika naroda nekadašnje SFRJ (*Svet Vlade Republike Slovenije za vprašanja narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Sloveniji*) je osnovano u maju 2011, puna tri mjeseca nakon usvajanja Deklaracije. Bilo je to još uvijek u mandatu vlade koju je vodio Borut Pahor. No nedugo nakon izbora i oblikovanja nove vladajuće koalicije pod vodstvom stranke SDS, vijeće je po brzom postupku ukinuto, zajedno sa brojnim drugim pomoćnim vijećima vlade, pod isprikom mjera štednje i

Najsimpatičnija na bini, bila su makedonska dječica iz Kranja, koja su zaigrala svoje kolo.

budžetskih rezova. Za to da je vijeće ukinuto, saznalo se juna ove godine, Vijeće Vlade Republike Slovenije za pitanja narodnih zajednica pripadnika naroda nekadašnje SFRJ je dakle postojalo svega godinu dana, a unutar te godine dana desili su se i kriza vlade, prijevremeni parlamentarni izbori te odugovlačenje sa oblikovanjem nove vlade. Zbog svih tih razloga vijeće praktično nije ni zaživjelo, a već je ukinuto. Dr. Milan Zver, predsjednički kandidat stranke SDS, je na predizbornom sastanku sa predsjedništvom EXYUMAK-a izrazio svoje neslaganje sa ukidanjem tog vijeća i napomenuo kako se tu najvjerojatnije radilo o nenamjernoj kolateralnoj šteti širokih vladinih mjera za smanjenje javnih izdataka, a ne o ciljanom ukidanju vijeća sa namjerom unazađivanja ostvarenih prava za albansku, bošnjačku, crnogorsku, hrvatsku, makedonsku i srpsku zajednicu u Sloveniji. Ukidanje vijeća je dakle (navodno) isključivo posljedica borbe protiv ekonomske krize.

No, o besmislenosti čina ukidanja Vijeća Vlade Republike Slovenije za pitanja narodnih zajednica pripadnika naroda nekadašnje SFRJ iz razloga štednje najbolje svjedoči činjenica, da to vijeće državu nije koštalo ni jednog jedinog eura, izuzev možda nešto kusura za vodu i sokove koji su se mogli naći na stolu prilikom kojeg od rijetkih zasjedanja vijeća. Članovi predsjed-

U sredini stoje nekadašnji zastupnik u slovenskom parlamentu Miran Potrč zajedno sa voditeljicom priredbe Zorom Perendom.

ništva Koordinacije EXYUMAK su u vijeću sudjelovali besplatno, a za predstavnike vlade u vijeću isto nisu bili predviđeni neki posebni izdatci. Ostaje da se vidi da li će vlada ponovo razmotriti ovo ukidanje i možda ispraviti grešku, na što su ju već pozvali predstavnici EXYUMAK-a.

Manjinski kulturni praznik

Unatoč mukama sa konkretizacijom Deklaracije u vidu poboljšanja kolektivnog statusa svih spomenutih zajedni-

ca u Sloveniji ona još uvijek vrijedi za veliko dostignuće i jasan korak naprijed u odnosima između države i novomanjinskih zajednica. Tim povodom se Kulturno umjetničko društvo Sevdah, na inicijativu Koordinacije EXYUMAK, prihvatilo organizacije manifestacije *Pozdrav Deklaraciji – manjinski kulturni praznik*, na kojem su učestvovala kulturna društva svih šest zajednica. Priredba je održana 22. septembra u dvorani Kulturnog doma Šentvid u Ljubljani. Svrha priredbe je bila da se kroz pjesmu, muziku, ples i igru izraze narodne posebnosti svih šest zajednica. Sve te posebnosti bogate kulturu i kulturni život u Sloveniji. Na priredbi su nastupila sljedeća društva:

Kulturno društvo Albanaca
Slovenske Istre ILIRIA iz Izole,

Kulturno-umjetničko društvo
SEVDAH iz Ljubljane,

Društvo bosansko-hercegovačkog i
slovenskog prijateljstva LJILJAN iz
Ljubljane,

Crnogorsko društvo CRNA GORA iz
Ljubljane,

Hrvatsko kulturno društvo
MEĐIMURJE iz Ljubljane

Makedonsko kulturno društvo SV.
CIRIL i METOD iz Kranja,

Vezak vezu mlade ljiljanovke

Maša Perenda između stihova „ustani kćeri moja Sejdefo“ i „zar misliš majko da ja spim, ja ti se mlada s dušom dijelim“.

i Srpsko kulturno i prosvjetno društvo SVETI SAVA iz Kranja.

Program je vodila gđa. Zora Perenda iz društva Sevdah.

Na priredbu su došli bivši predsjednik Državnog Zbora dr. Pavel Gantar, bivši dugogodišnji poslanik u parlamentu i čovjek koji je naveliko pomogao usvajanju Deklaracije g. Miran Potrč, zastup-

nica u slovenskom parlamentu gđa. Janja Klasinc, koja je isto tako svesrdno podržala i zagovarala usvajanje Deklaracije i dr. Vera Kržišnik Bukić sa Instituta na narodnosna pitanja (INV), koja je isto ogromno pomogla kod oblikovanja teksta Deklaracije i kod lobiranja za njeno usvajanje. Pokrovitelj priredbe je bio grad Ljubljana. Bili su tu i svi predsjednici kulturnih saveza svake od šest zajednica te nekoliko predstavnika ambasada bivših jugoslavenskih republika i pokrajina, a današnjih država.

Većina društava se na pozornici predstavila folklornim igrama karakterističnim za njihove narodne zajednice. Izuzeci su bili društvo Sevdah koje se predstavilo, kao što ime sugerira, sevdalinkom, i društvo Crna Gora koje se predstavilo recitacijama stihova iz Njegoševog Gorskog vijenca. Maša Perenda iz društva Sevdah je otpjevala pjesmu *Sejdefu majka budaše*, pri tom su je na harmonikama pratili Vesna Bajić Stojiljković i Saša Stojiljković iz Akademskog kulturnog društva Kolo iz Kopr.

Kad se zapleše po međimurski.

Nakon pjesme, recitacija, muzike i igara, uslijedio je kulinarični dio priredbe. Sva nastupajuća društva su sa sobom donijela hranu i piće tipično za njihovu zajednicu. Tako smo posjetio na stolovima mogli naći razne sireve, pite, bureke, peciva, baklave, uštipke, narezana suha mesa, salate te nekoliko kuhanih jela. Pri tom se bez uputa izlagača nije uvijek sa sigurnošću moglo reći čije jelo je čije. Kako na primjer razaznati albansku od bosanske baklave, kako po ukusu odrediti da li je sir crnogorski ili makedonski? Na kraju krajeva, ta pitanja nisu ni bitna, pogotovo ako je čovjek gladan. Zasigurno možemo reći da nakon priredbe niko nije otišao kući praznog stomaka. Svi smo bili bar za stotinjak grama teži.

Nakon zakuske ponovo se sa bine čula muzika. Neko je zasvirao kolo, a mladi i stari, koji su još sat vremena ranije nastupali u narodnim nošnjama, sad su u *civilnoj* odjeći zaplesali kako ko zna i umije. Obzirom da se većinom radilo o iskusnim folklorasima, nije začudilo što je većina njih i znala i umjela.

Rijetke su prilike da se na jednoj priredbi skupe članovi kulturnih udruga iz svih šest zajednica koje u Sloveniji čine najbrojnije etničke manjine. Uzimajući u obzir sva dešavanja iz naše nedavne historije na području naših izvornih domovina, možemo zak-

Mladi Albanci iz Izole sa svojom interpretacijom Šote – albanske igre sa Kosova.

ljučiti kako nije mala stvar organizirati jednu ovakvu priredbu i skupiti ljude na ovakav način. Stoga valja uputiti sve pohvale organizatoru društvu Sevdah iz Ljubljane, koje se izvanredno potrudilo i realiziralo ovaj manjinski praznik i njime još jednom podsjetilo na usvojenu Deklaraciju. Priredba je imala odjeka i u središnjim slovenskim medijima. U jednom od izdanja ljubljanskog Dela, objavljen je kratki članak o ovom događaju. Nadamo se da će sljedeći put doći i kamere slovenskih televizija,

zasigurno bi imali mnogo šta lijepog za snimiti.

Takođe se nadamo dakako i tome da će slovenska vlada pored svih trenutnih nedaća, kojima se bori, naći vremena i želje da kroz konkretne mjere ponovo aktualizira Deklaraciju. Pravo na njegovanje vlastite kulture i maternjeg jezika se ne može svesti samo na folklor i muziku. Za nas su izrazito važna pitanja obezbjeđivanja mogućnosti učenja maternjeg jezika kroz izborni predmet u školama, uvođenje emisije na maternjim jezicima šest zajednica na javnoj televiziji i izdašnije financiranje djelovanja naših kulturnih društava. Ta su pitanja naročito bitna za bošnjačku zajednicu. Druge zajednice uspijevaju dio svojih problema na tim područjima rješavati kroz podršku iz matičnih zemalja. Tako npr. Hrvatska, Makedonija i Srbija svojim sredstvima omogućavaju nastavu maternjeg jezika u Sloveniji. Takvo nešto Bošnjaci od Bosne i Hercegovine zasad teško možemo očekivati. Bosna i Hercegovina nažalost nema ni dovoljno novca ni prave političke volje da na taj (materijalni, kadrovski i finansijski) način podržava svoju brojnu dijasporu širom svijeta, unutar nje i bošnjačku zajednicu u Sloveniji. A istini za volju, ako ovdašnji Bošnjaci svoje poreze plaćamo u Sloveniji, a plaćamo, realno je, pošteno i pravedno, da slovenski budžet bude taj koji će podržavati ostvarivanje naših kolektivnih kulturnih prava.

Mlade folklorasice i folklorasi iz Srpskog kulturnog i prosvjetnog društva Sveti Sava iz Kranja se postrojavaju prije poklona aplaudirajućoj publici.

KULTURA

Piše: Ale Botonjić

Dvadeset postojanja i djelovanja
Društva bosansko-hercegovačkog i slovenskog prijateljstva
»Ljiljan« u Sloveniji

Dvadeset godina Ljiljana

Društvo bosansko-hercegovačkog i slovenskog prijateljstva »Ljiljan« iz Ljubljane ove godine obilježava dvadeset godina rada. Možemo biti sretni što društvo toliko drugo postoji i bez prestanka djeluje, no razlog zbog kojeg je ovo društvo uopće osnovano nas nikad neće moći činiti sretnima. Osnovni motiv osnivanja društva je bio rat koji je izbio u Bosni 1992. Preciznije rečeno, u proljeće 1992. u Bosni nije buknuo rat, nego je na Bosnu i Hercegovinu izvršena agresija. Agresiju na BiH su izvršile Srbija i Crna gora sa bivšom jugoslavenskom armijom, oslanjajući se na političko rukovodstvo Srba iz Bosne i Hercegovine, koji su ubrzo osnovali svoju vojsku, kojom su krenuli u put stvaranja zemlje samo za Srbe na teritoriji Bosne i Hercegovine. Agresije na BiH je otpočela ubrzo nakon što se je većina državljana nesrpske nacionalnosti, Bošnjaci, Hrvati i ostali patrioti BiH, tadašnji Jugoslaveni, a i jedan dio Srba na referendumu prvog marta 1992. odlučilo za samostalnu, nezavisnu, demokratsku i slobodnu Bosnu i Hercegovinu. Na referendum je izašlo oko 64 procenta b.-h. glasača i velikom većinom su glasali za nezavisnost. Za svoju samostalnost i neodvisnost su se još prije toga odlučile i ostale tadašnje republike: R. Slovenija, R. Hrvatska i Makedonija. U tadašnjoj zajedničkoj državi Jugoslaviji ostale su Srbija i Crna gora, koje su se kasnije razile u dvije samostalne države. Kasnije se i Kosovo kao Autonomna pokrajina Srbije odcijepilo u samostalnu neovisnu državu. Od samog početka cilj agresora na Bosnu je bio što prije i što više pobiti i protjerati nesrpskog stanovništva, osvojiti što više teritorija, što su u većini primjera i uspjeli. Odmah nakon rata, procjenjivalo se da je u periodu između 1992. i 1995. život izgubilo 250.000 građana BiH. Kasnijim istraživanjima i popisivanjima te su procjene korigovane i danas se smatra da u ratu u BiH stradalo oko 100.000 ljudi, a raseljeno je oko 1,8 miliona.

O raspadu bivše države Jugoslavije, ratovima, prvo u Sloveniji (27. 6. 91. do 6. 7. 91.), u Hrvatskoj od 31. marta 1991. do 14. decembra 1995., u Bosni od 1. marta 1992. do 14. decembra 1995., napisano je mnogo knjiga, studija, dovoljno je otvoriti internet, u googlu otipkati željenu informa-

ciju i sve što vas zanima je na raspolaganju.

No, da se je vratim onom najbitnijem. Početkom rata u Bosni, veliki broj Bošnjaka i Hrvata, a i mnogih Srba, spas je potražio prvo u Hrvatskoj, zatim u Sloveniji, pa kasnije po Evropi i cijelom svijetu. Koliko je bosanskih izbjeglica bilo u Sloveniji, tačnog podatka nemam, ali su neke procjene govorile da ih je bilo preko 70 hiljada. Ono što znam zasigurno, to je da su samo u Ljubljani bila tri velika izbjeglička zbirna centra: SCT-ov samski dom na Šmartinskoj cesti, barakarsko naselje na Viču in najveći *begunski center* bivša vojna kasarna na Roškoj cesti.

početku je bilo puno problema, trebalo je pomoći mnogim izbjeglicama prije svega oko smještaja, ali paralelno se radilo i na registraciji društva. Tako je u junu održana osnivačka skupština, na osnovi koje su uloženi papiri za registraciju društva pod tadašnjim i sadašnjim imenom Društvo bosansko-hercegovačkog i slovenskog prijateljstva »Ljiljan«. Društvo je dobilo registraciju 16. septembra i taj datum je uzet kao godišnjica postojanja društva. Veliki problem mi je iz objektivnih razloga navesti sve ljude koji su sudjelovali kod osnivanja društva, jedni to ne žele, jedni nisu više dostupni, ali imam hrabrost pa i obavezu da

Šerif Botonjić, Ale Botonjić i Fikret Silić

Puno posla je trebalo odraditi. Prvo po pitanju smještaja izbjeglica a kasnije i drugih aktivnosti poput školovanja djece izbjeglica, kao i aktivnosti na organiziranju izbjeglica na društvenom i kulturnom nivou. Već početkom marta, aprila 1992. Bosanci i Hercegovci, koji su tad živjeli i radili u Sloveniji počeli su se organizirati, kako bi što bolje pomogli svom narodu. Jedno od prvih društava koje se organiziralo, bilo je i Društvo bosansko-hercegovačkog i slovenskog prijateljstva »Ljiljan«. Grupa građana Bosne i Hercegovine, većinom intelektualaca različitih nacionalnosti uz pomoć državljana R. Slovenije, takođe intelektualaca je formirala društvo Ljiljan. U

navedem samo neke koji su najzaslužniji. Prvi predsjednik je bio g. Esad Ajeti, pored njega su bili: g. Esad Sijamhodžić, g. Ramiz Džafić, dr. Vera Kržišnik Bukić, g. Hasan Bačić, g. Josip Osti, moja malenkost i mnogi drugi.

Veliku ulogu društvo Ljiljan je tad imalo kao prva i jedina institucija koja je zastupala državljane Bosne i Hercegovine kod slovenskih vlasti i državnih institucija. U to vrijeme nije bilo bosanske Ambasade u Sloveniji.

Vrlo je teško popisati sve aktivnost koje je društvo imalo u ovih 20 godina postojanja. U početku je bio osnovni cilj što više i što bolje pomoći izbjeglicama, ovdje u Sloveniji, te napaćenom narodu u

BiH. Druga vrlo važna aktivnost je bila širenje istine o događajima u BiH, predstavljanju kulturnih vrijednosti Bosne i Hercegovine ovdje u Sloveniji. Zbog što kvalitetnijeg rada društva, što kvalitetnijeg predstavljanja istine i kulturnih vrijednosti u društvu je formirana grupa ljudi, sekcija Bosanski Forum. Nosioci bosanskog foruma su bili većinom gore navedene osobe, Bosanski forum je od 1992. do 1994. organizirao oko tridesetak stručnih predavanja, tribina i promocija sa temama sa područja prikazivanje istine i kulturnih vrijednosti BiH u kojima su bili eminentni predavači, promotori iz BiH. Na tim priredbama prisustvovao je veliki broj poznatih i priznatih ljudi društvenog i političkog života Republike Slovenije. Preko bosanskog foruma smo počeli izdavati i knjige, među kojima je prva knjiga autora, likovnog umjetnika g. Džeke Hodžića, „Svjedočenje o BiH“.

Paralelno sa Bosanskim Forumom na nivou društva je djelovala sekcija Radio amatera. U početku sekcija je djelovala na traženju, povezivanju familija, rodbine po svijetu. Za početak i prve veze je najzaslužniji jedan od osnivača društva i radio amaterske sekcije je ing. Dankan Kratina. Krajem 93. potpunu ulogu radio amaterske sekcije preuzima sekcija CB radio amatera. Većina članova CB sekcije su bili članovi koji su bili rodom iz Zapadne Bosne. Preko svojih CB stanica su članovi održavali veze sa svojim familijama. Glavna uloga CB sekcije je bila skupljanje novca za liječenje ranjenika iz BiH ovdje u Sloveniji. Tačnih podataka koliko je ranjenika Ljiljanova sekcija izliječila, trenutno nemam na raspolaganju, ali po mom ličnom ubjeđenju cifra se kreće blizu pedeset. Jedan od glavnih vođa je bio Samir Okić, a pored njega tu su bili Muhamed Abdić, Omer Ljubijankić, Mirvet Abdić i drugi.

Pored CB sekcije u društvu je djelovala od početka i humanitarna sekcija, koja je u početku pomagala u smještaju izbjeglica, obezbjeđenju hrane te odjeće i obuće. Sa svojom humanitarnom sekcijom Ljiljan je sa tadašnjom firmom Tikos d.o.o. i *Rdečim križem* bio glavni nosilac kod opremanja prvog konvoja za Bosnu 93. Na čelu tadašnje sekcije je bio Esad Sijamhodžić i Mukadem Kačar. Ljiljan je svojom humanitarnom sekcijom u suradnji sa Ambasadom BiH, sa Merhameatom i drugima društvima u Sloveniji bio koordinator otpremanja humanitarnih konvoja iz centralnog skladišta u Ribnici. Zadnji konvoj koji smo otpremili iz Ribnice je bio konvoj za Bihać, akcija se zvala „Zima 94-95“.

Od samog početka je u društvu bila vrlo aktivna i sportska sekcija. U sportskoj

sekciji smo imali dvije ekipe malog nogometa, ekipu Ljiljan i ekipu CB amateri. Sa malim nogometom smo bili uvijek među prvim u Ljubljani pa i u Sloveniji. Na prvom zvaničnom Ljiljanovom turniru septembra 93. na igralištu na Fužinama u Ljubljani, sudjelovalo je 28 ekipa i turnir je trajao dva dana.

Društvo Ljiljan je organizovalo i srednju školu u Školskom centru u Postojni u kojoj je cijela jedna generacija završila školu i dobila diplome. Bosansku školu u Postojni je vodio predsjednik Esad Ajeti, koji je kao profesor bio zaposlen u školskom centru Postojna. Društvo Ljiljan je 93. organizirao sportsko-kulturni koncert u dvorani Tivoli gdje su najprije fudbalski asovi BiH i Slovenije odigrali utakmicu u malom fudbalu, zatim je nastupio orkestar Zmaj od Bosne sa svojim pjevačima, zvijezda večeri je bio Hari Matahari. Glavni organizator ispred društva Ljiljan bio je Ljiljanov član i veliki fudbaler Nihad Krupić. Sav prihod od priredbe je namijenjen kao stimulacija bosanskim učiteljima koji su učili djecu po slovenskim školama. Vrlo važno je istaći da je Ljiljan imao puno razumijevanje tadašnjih pa i sadašnjih državnih institucija republike Slovenije.

Ja sam se u društvu Ljiljanu angažirao već u samim počecima. Pošto sam 92. ostao bez posla, imao sam dosta vremena i u početku sam bio dežurni pored telefona i prenosio poruke po svijetu od radio amatera. Do februara 1993. sam bio vođa sportske sekcije. Zatim sam od strane rukovodstva društva bio zamođen da više poradim sa omladinom u zbirnom centru na Roškoj, ja sam ponudu prihvatio i već u februaru 1992. organizirao folklornu sekciju koja je djelovala u samom zbirnom centru. Moje kolege koji su mi pomogli kod formiranja folklorne sekcije su bili Behzudin Besko Imamović harmonikaš, Mirsad Rošić koreograf i Ernad Mehić takođe koreograf. Kada se prvi put predstavljao Ljiljanov folklor na sportskom igralištu na Roškoj ja sam, sjećam se dobro, sa suzama radosnicama plakao i sam sebe sam tad zakleo da bosanski folklor mora ostati aktivan i kad ne bude više izbjeglica, kad se rat smiri. Već u tadašnjem prvom folkloru je bio poveliki broj bosanske omladine koji nisu bili izbjeglice, već su ovdje živjeli već otprije.

Kada sada pogledam unazad ovih dvadeset godina, bilo je to tužno ali i lijepo vrijeme, ostalo mi je puno lijepih uspomena i jako puno sklopljenih prijateljstava. Sve u svemu bilo je tada nekako lako raditi u društvu, bilo je puno članova, imali smo dobro rukovodstvo i društva koje je znalo svoj cilj. Društvo je

krajem 1994. brojalo oko 1350 članova. Hvala Bogu krajem 1995. došao je kraj rata u Bosni i izbjeglice su se počele vraćati u svoju Bosnu i tako se članstvo društva počelo osipati. Društvo je neka-ko, moglo bi se reći na silu funkcionisalo do decembra 1997. U decembru 97. je sazvana skupština društva na kojoj sam se prihvatio da budem predsjednik društva. Nikad ni sanjao nisam da ja, tad sa nezavršenom osnovnom školom budem predsjednik nekog društva a posebno još kulturnog društva, društva prijateljstva dva naroda, društva prijateljstva dvije države R. Slovenije i Bosne i Hercegovine. Nije mi bilo lako ali sad nakon 20 godina sam prezadovoljan što sam baš ja bio taj koji sam uspio sačuvati društvo da se ne ugasi i ne samo to, već dovesti društvo na jedan nivo koje može biti i primjer mnogim drugim društvima ne samo u Sloveniji nego i u Evropi. Veliki razlog za to, da je društvo takvo kakvo jeste, vidim u tome što društvo ima primjerene prostore gdje izvodi svoje aktivnosti. Ali najvažniji uspjeh je taj što su svi projekti naravnati pod motom „Sa omladinom i za omladinu“. Većina članova društva su omladina i najbrojnija nam je folklorna sekcija. Sportska sekcija je još uvijek vrlo aktivna, u Ljubljani na zimskim takmičenjima je na samom vrhu. Na svjetskom prvenstvu svjetskog saveza BiH dijaspore u aprilu 2011. koje je održano u Velikoj Kladuši Ekipa Ljiljana koja je zastupala dijasporu BiH iz Slovenije je osvojila drugo mjesto.

Jedan od po meni najljepših projekata društva je projekt „U zagrljaju dvije domovine“, to je već tradicionalni projekt koji vodi Literarna sekcija društva. U okviru tog projekta se svake godine organizuje literarni natječaj za mlade literarne stvaraoce na bosanskom i slovenskom jeziku. Posebna čar projekta su često druženja kako mladih literarnih stvaralaca tako i poznatih i priznatih literarnih stvaralaca i na bosanskom i slovenskom jeziku. Naši pravi prijatelji suradnici oko literarnog projekta su Josip osti, Valerija Skrinjar-Tvrz, Ismet Bekrić, Boris A. Novak i drugi.

Svemu dođe kraj pa i meni i mojim aktivnostima u društvu, pored velike želje da još budem aktivan, najviše zbog starosti i zdravstvenog stanja to nisam više u mogućnosti, u mogućnosti kako bih ja to želio. Ja sam inače sretan čovjek u životu a posebno sam sretan što mi je dragi Bog, meni a i Ljiljanu odredio mog nasljednika koji kao prvo ima volju, želju a bogami i veliko znanje, to je g. Elvis Alukić.

Ja imam pravo da kažem Ljiljan nikad neće stati dok je onih koji vole Ljiljan. Dabogda on živio još hiljadu godina.

PROJEKTI

Projekt Sokultura

Piše: Admir Baltić i Danijela Gutić

Foto: Admir Baltić i Elvis Alukić

Bošnjački kulturni savez Slovenije je od 1. septembra 2011. do 30. septembra 2012. izvodio projekt „Sokultura - edukacija na području komuniciranja za veću prepoznatljivost manjinskih kultura u Sloveniji i veću zapošljivost pripadnika doseljeničkih zajednica u kulturi“. Projekt su sufinancirali Evropski socijalni fond i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport RS. Glavna ciljna grupa našeg projekta, bili su pripadnici albanske, bošnjačke, crnogorske, hrvatske, makedonske, srpske i drugih manjinskih zajednica, koji imaju interes za trajno djelovanje na području kulture i ujedno su nezaposleni odnosno tek stupaju na tržište rada. Učesnicima smo nudili znanja sa različitih područja komuniciranja, koja su tražena na radnim mjestima u kulturi, a tiču se kako neposredne kulturne produkcije tako i komunikacijske podrške za veću prepoznatljivost manjinskih kultura.

Zašto uopće Sokultura?

Kroz naš dosadašnji rad, identificirali smo značajnu potrebu za kvalitetnim komunikacijskim vještinama unutar kulturnih društava doseljeničkih zajed-

nica i kod pojedinaca iz redova tih zajednica, koji žele trajno raditi na području kulture. Na tu potrebu smo odgovorili cjelovitim obrazovanjem na području komuniciranja. Raznovrsne komunikacijske vještine su najučinkovitije oruđe za povećavanje socijalne

uključenosti ranjivih grupa. U tom smislu treba shvatiti i ime našeg projekta Sokultura (Sukultura) – ovim projektom i njegovim rezultatima želimo osvijestiti širu javnost o kulturama, koje ovdje su obitavaju i sudjeluju u cjelokupnom kulturnom dešavanju u Sloveniji. Uočili smo i potrebu za prepoznatljivom informativnom tačkom za redovito obavještanje šire javnosti o događajima i zanimljivostima, koje su povezane sa doseljeničkim zajednicama, koja će pripomoći ka većoj prepoznatljivosti manjinskih kultura i njihovoj boljoj integraciji u društvo. Rezultat tih nastojanja je portal Sokultura.si(<http://www.sokultura.si>).

Želja nam je da na tom portalu skupimo što širu lepezu različitih informacija o manjinskim kulturama u Sloveniji, o djelovanju njihovih kulturnih udruženja i samostalnih kulturnih radnika koji proizlaze iz tih zajednica.

Drugi koristan rezultat projekta je dvojezični video priručnik javnog nastupanja. U njemu su obuhvaćene osnovne preporuke vezane za pripremu i izvedbu uspješnog javnog nastupa. Priručnik je dostupan na portalu Youtube, na

Radionica sa renomiranim novinarima i novinarkama, od lijeve prema desnoj: Uroš Škerl Kramberger (Dnevnik), Mojca Zorko (STA), Jelena Aščić (RTV SLO), Brankica Petković (Mirovni institut).

Fotografska radionica sa Borutom Peterlinom iz časopisa Mladina (na slici lijevo).

adresi:

<http://www.youtube.com/watch?v=NtqWkji8HLE>.

Primarno je rađen na slovenskom jeziku ali smo obezbjedili i podnapise sa prijevodom na bosanski. Moguće je dobiti i dvd izdanje video priručnika ukoliko se obratite na e-mail adresu projekt.sokultura@gmail.com.

Šta i s kim smo radili?

U sklopu projekta smo izveli ukupno 60 radionica. Kroz radionice smo:

- izradili internet portal manjinskih kultura www.sokultura.si,
- blikovali cjelovit grafički identitet projekta,
- poznavali područje komuniciranja s medijima i javnošću,
- upoznavali vještine javnog nastupanja,
- upoznavali vještine stand-up komedije.

Predavači na radionicama digitalne vizualne podrške, Sašo Puppis in Ivan Bačić, su zajedno sa motiviranim učesnicima tog sklopa edukacije zaslužni za postavljanje i izgled internet portala Sokultura.si i svih promocijskih gradiva, s kojima smo oglašivali završne događaje u okviru Sokulturnog festivala. S osnovama javnog komuniciranja za nevladine organizacije, upoznavala nas je mag. Brankica Petković s Mirovnog instituta, koja je ekspert za medije i medijske prezentacije manjina. Na radionicama javnog nastupanja upoznali smo i renomirane slovenske novinare iz središnjih medijskih kuća: Uroša Škerla Krambergera (Dnevnik), Sonju Merljak (Delo), Mojcu Zorko (Slovenska tiskovna agencija), Jelenu Aščić (RTV SLO) i Boruta Peterlina (Mladina). Tajne dobrog javnog

Vježba javnog nastupanja sa Anjom Križnik Tomažin (RTV SLO).

nastupanja, otkrivala nam je priznata slovenska televizijska voditeljica i učiteljica javnog nastupanja Anja Križnik Tomažin, koja nam je kroz predavanja, savjete i praktične vježbe pružila dobar oslonac za sve naše buduće nastupe. Poznati i prije svega duhoviti slovenski stand-up komičar bosansko-hercegovačkih korijena Perica Jerković je izveo radionice stand-up komedije, iz kojih je proizašlo nekoliko novih imena na slovenskoj stand-up sceni, za koje ćemo sigurno još čuti.

Ko su bili učesnici naših radionica?

Obrazovanje po pojedinačnim sklopovima je zaključilo 20 pripadnika doseljeničkih odn. manjinskih zajednica, a pored njih još četvero učesnika radionica, koji ne pripadaju nijednoj od manjinskih grupa. Većina učesnika na radionicama

su ujedno i članovi nekog od kulturnih društava doseljeničkih zajednica, kao što su:

- Društvo bosansko-hercegovačkog i slovenskog prijateljstva „Ljiljan“ iz Ljubljane,
- Zavičajno društvo Plava i Gusinja „Izvor“ iz Kranja,
- Bošnjačko omladinsko društvo Velenje,
- Hrvatsko kulturno društvo „Međimurje“ iz Ljubljane,
- Društvo slovensko-crnogorskog prijateljstva iz Ljubljane,
- Crnogorsko društvo „Crna Gora“ iz Ljubljane,
- Makedonsko kulturno društvo „Sv. Kiril i Metodij“ iz Kranja,
- Srpski kulturni centar Danilo Kiš iz Ljubljane,
- Srpsko kulturno društvo Brdo iz Kranja.

Radionica stand-up komedije sa Pericom Jerkovićem.

Projekt smo zaključili sa dvije večeri stand-up komedije koje smo održali u Ljubljani u KD Črnuče te u Vrhnici u Studentskom klubu Zakon. Ovom prilikom se zahvaljujemo našem povremenom saradniku Edinu Behriću iz Vrhnice koji nam je pomogao oko organizacije večeri u Vrhnici. Ubuduće ćemo pokušati još kojom prilikom organizirati večeri stand-up komedije, jer je ta umjetnička forma kao prvo jako zabavna te sve popularnija, no među našim ljudima je još uvijek relativno nepoznata. Inače stand-up komedijom se među ostalim bavi i trenutno možda najpoznatiji Bosanac u Sloveniji, radijski voditelj Denis Avdić.

PUTOPISI

Reportaža sa motorističkog putovanja po zemljama Balkana

Balkan Route No 1

Piše: *Fahir Gutić*
fahir@bosnjak.si
 Foto: *FaGu*

Pa ovako ti je to bilo moj jarane. Ja ti spadam u onu generaciju »...iz pedeset i neke«, to ti je ona poznata pjesma od Đoleta, a u to vrijeme smo svi to pjevali na radnim akcijama, u školi... ma svukud. Bila su to neka druga vremena. I tada u srednjoj školi, listajući razne dostupne revije, upoznao sam se sa, u ono doba, dobrim automobilima gledajući ih na slikama, a većinu i na cesti. Posebno su me pak zanimali dobri motori. Tada je ta ljubav prema motorima krenula i traje još i danas.

Dosta puta, onako sa nekom sujetom sam gledao neke motoriste koji su sebi u to vrijeme mogli priuštiti motor, nekako su imali tu mogućnost, vjerovatno su radili ili bili iz imućnijih porodica. „Eeee...“ tad sam ja sebi rekao... „kupiću ga kad-tad“. Prošlo je mnogo vremena, da sam ja to uspio, ali sam uspio. Prvo je bila u pitanju egzistencija, pa škola, pa fakultet, pa ženidba, pa.... ali došlo je i za to vrijeme. Prvo ispit pa onda čekaj... pa čekaj, ali ipak na kraju dođe i motor. Kupiš motor - već sam prije toga imao neki afinitet prema chopperima, jednostavno su mi se ti motori sviđali - i počneš voziti. I da ne duljim, uključiš se u neka društva, upoznaš mnogo motorista iz cijele Europe, dobiješ neki krug prijatelja s kojima se u grupi voziš na različite

Zbrno mjesto na Petrolovoj pumpi na Barju

destinacije. I tako je ta moja grupa svake godine išla na neke turneje, obavezno je jedna fura vodila prema južnom dijelu Balkana, a druge prema sjeveru Europe. Prošle godine pala je ideja za turneju od šest dana prema jugu, Hrvatska, Bosna, Srbija, Bugarska, Rumunija, pa opet Srbija, eventualno Mađarska i nazad za Sloveniju. Već sama priprema za takvu turneju traži od svakog ponaosob dobru kondicijsku pripremu. Pored toga, motor mora biti spreman, što ono kažu u nulu. Napravi se neki spisak potreba od garderobe pa do svega ostalog što je potrebno za put sa motorom. Treba ipak znati, da motor nije auto i da se mora dobro razmisliti šta sve ponijeti i kako to spakirati. I pao je dan odluke. Kreće se

23. maja. Sabirna tačka je na Petrolovoj benzinskoj pumpi na Barju u Ljubljani.

Već prije toga sam se sa kolegom Boštjanom dogovorio da on ujutro svrati kod mene jer mu je to usput pa ćemo zajedno do pumpe. Na pumpi smo popili jutarnju kafu, postrojili se i put pod noge, po autocesti do graničnog prijelaza Bregana. Tamo smo na Petrolovoj pumpi dotočili gorivo i opet put pod kotače. Već u samoj pripremi je bila dogovorena maršruta. Vrijeme za vožnju do Gračanice u BiH je bilo ugodno ali od Gračanice pa do hotela Zlaća kiša nas je non-stop prala. Po takvom vremenu i nije baš ugodno voziti motor. Izgubi se onaj čar vožnje sa motorom, izgubi se na neki način i onaj čef. Pošto smo se na jednoj od pumpi preobukli u kišno odijelo, nastavili smo dalje. Prvi dan Ljubljana-Banovići i spavanje na poznatom i nekad dobro uređenom izletištu podno planine Konjuh, hotel Zlaća. Hotel je potpuno oronuo, sobe čiste ali sa slabim kupatilom i neuređenim odnosno klimavim namještajem i propalom posteljom. Ujutro smo imali svi osjećaj da smo više umorni nego što smo odmorni. Od nekadašnjeg sjaja ovog hotela, ostalo je samo dobro ime, prijatno osoblje hotela i još uvijek dobra hrana. Osoblje susret-

2215 km, 100 L benzina

ljivo, čak smo malo i oprali motore od blata pošto je cesta do hotela sa svojim drvenim mostovima što ono kažu ama baš nikakva. Na jednom od tih mostova je kolega Janez pao i slomio ručicu od kočnice. Malo je bilo slabe volje jer je motor bio »ganc nov« ali ipak je kolega nastavio dalje sa nama.

Banovići

Banovići su mali rudarski grad u sjeveroistočnoj Bosni. Grad je smješten na sjeverozapadnim obroncima planine Konjuh, na magistralnom putu koji povezuje dva industrijska centra Tuzlu i Zenicu, odnosno kantona Tuzlanski i Zeničko-dobojski. Današnje ime Banovići su dobili prema stećku Božićka Banovića, nadgrobnom spomeniku iz srednjeg vijeka koji je lociran u istoime-nom selu nedaleko od grada. Stećak je u obliku sarkofaga sa kamenim postoljem veličine 2,20 x 0,90 x 0,70 m. na prednjoj strani je stiliziran cvijet, a sa bočne strane je natpis na bosančici sljedećeg sadržaja:

„Ase (ovdje) leži Božićko Banović, na svojoj zemlji, na plemenitoj Dramešini, a postaviše (stećak) Hlapac i Obodin i Branko sa braćom.“

Na području Banovića je pronađen i kovani novac za kojeg se pretpostavlja da potiče iz vremena 250 godina prije nove ere, dakle iz Rimskog perioda. Raniji naziv Litva, što ga je grad dobio po istoimenoj rijeci koja kroz njega protiče, etimološki je nedefiniran. Po posljed-

Pranje motora poslije dugog puta

njem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Banovići imala je 26.590 stanovnika, raspoređenih u 20 naselja. Poslije potpisivanja Daytonskog sporazuma općina Banovići, u cjelini, ušla je u sastav Federacije Bosne i Hercegovine. Postanak, razvoj i rast općine determiniran je eksploatacijom veoma kvalitetnog uglja koji je i danas značajan izvor energije. Kao jedan od centara bosanskohercegovačkog rudarstva, Banovići su u dosadašnjoj historiji postigli izuzetne rezultate u eksploataciju uglja. Konjuh je jedna od rijetkih planina u BiH kojom se može šetati slobodno i bez straha od mina, jer je ova planina imala sreću da je ovaj posljednji rat zaobiđe.

Po klasičnom doručku koji je izgleda na južnom dijelu Balkana u jeftinijim hotelima/motelima svugdje isti, ono u stilu jaje na oko, pa čimbur od jaja, pa jaje ovako, pa jaje onako, pa malo nekog mazanja od sira, ponovo smo se morali obući u kišno odijelo i nastaviti put preko Dubrava, Kalesije do Zvornika. U Zvorniku kratki odmor sa kafom i pravac granični prijelaz. Kiša je već bila prestala pa smo se malo raskomotili. Čak se je na kratko i sunce pojavilo. Na graničnom prijelazu kratko provjeravanje putnih i ostalih isprava i put Loznice pa do Valjeva. U Valjevu sam pronašao nakon trideset i koju godinu kolegu iz srednjoškolskih dana po imenu Vlado, koji je

Nako odmora u Valjevu smo nastavili put

inače Srbijanac a trenutno ima svoju mjenjačnicu u centru Valjeva. U to vrijeme u srednjoj školi koju sam ja završio u Sarajevu, bio je među nama i ne baš mali broj Srbijanaca. Znao sam da živi tamo, zapravo da živi u Brankovi kod Valjeva, jer smo već prije neku godinu preko fb uspostavili kontakt. Tu smo se zadržali oko sat i pol. Usput nam je Vlado dao par savjeta gdje se može šta dobro pojesti i gdje je u Srbiji dobra janjetina sa raznja. Nakon nekih trideset do četrdeset kilometara vožnje, priuštili smo si obilan ručak, kaficu i nastavili dalje preko Svilanjca do Despotovca.

Samo što smo krenuli sa obilnog ručka, počela je padati jaka kiša i opet je slijedilo presvlačenje u kišna odijela. Ta nas je kiša pratila do krajnjeg cilja toga dana tj. do mjesta Despotovac. Malo mjesto sa otprilike pet tisuća stanovnika. Smještaj u hotelu je već prije bio dogovoren, smjestili smo se kod ljudi koji su nekad radili u Sloveniji i koji su se vratili iz Slovenije i otvorili taj hotel. Inače gazdarica je Hrvatica iz okolnih sela kod Brčkog udata za Srbijanca. Tu smo imali srdačan prijem i doček kod motorističkog kluba Red Gvozdenih, koji imaju svoje prostorije sa kafićem i vanjskom baštom. Sastavni dio tog dočeka je bio i nastup lokalne rok grupe. Sutradan je bila zajedno planirana turneja za Bugarsku pa dalje. Iz razgovora sa ostalim motoristima domaćinima, saznali smo da je u Srbiji život jako težak, prosječna plaća u to vrijeme je bila oko 400 Å, ali je uglavnom sve po principu kako se ko snađe. Ceste kojima smo mi prolazili su u slabom stanju, privreda stoji, veliki je broj nezaposlenih.

Poznato izletišta Zlaća ispod opjevane planine Konjuh

DESPOTOVAC

Despotovac (općina) (srpski: Општина Деспотовца) je općina u Pomoravskom okrugu u Srbiji, oko 130 km južno od Beograda. Najstariji ostaci ljudskih naseobina ovog kraja pronađeni su u okolini Despotovca. Godine 1882. kralj

Milan Obrenović donosi odluku da se selo Vojnik ubuduće zove Despotovac u znak sjećanja na despota Stefana Lazarevića, koji je tu od 1407. do 1418. podigao Manasiju. Istovremeno, ovim ukazom od 17. juna 1882. godine, Despotovac je proglašen i za varošicu. Kao značajan prirodni turistički motiv u samom gradu je izvor termomineralne vode koji je uslovio postanak Despotovačke banje. Despotovačka banja je lječilište vjekovne tradicije, čija je okolina bila naseljena još u prahistorijsko doba, o čemu svjedoče razni prahistorijski nalazi, kao i za vrijeme Rimljana kada su ovdje postojala naselja, na šta ukazuju ostaci rimskog puta i utvrđenja. Po popisu iz 2002., grad je brojao 4,363, a općina 25,611 stanovnika.

Sutradan na zbornom mjestu ispred kluba i ekipa od oko sedamdeset motorista koji su se sakupili sa područja Balkana od Slovenije do Srbije, je krenula preko Zaječara put Vidina, mjesta koje leži na obali Dunava u Bugarskoj. Iz Slovenije je pored naše grupe bila i grupa šest, sedam motorista iz Ptuja. U Bugar-

Most u Srbiji preko kojeg prolazi i pruga. Dvojica naših su se tu izvrnula jer su vozili po šinama.

skoj smo bili smješteni u čist hotel sagrađen u socijalističkom stilu ali uredan i održavan. Tu noć smo do poslije ponoći bili sa klubom motorista iz Vidina, koji su bili naši domaćini. Pored raznih takmičenja je bila i lokalna muzička grupa koja je jako dobro znala repertoar srbijanskog turbofolka, koji se očito dobro sluša u Bugarskoj. Kao zanimljivost spomenuo bih doček bugarske policije koja nas je sačekala jedno dvadeset kilometara od centra Vidina i koja je ustavila komplet saobraćaj da bi nas uz rotacijska svjetla dopratila do centra grada. Možete li zamisliti sedamdeset motora sa raznim jačinama zvuka u centru grada. Tu se bilo sakupilo skoro tri pa možda i četiri tisuće ljudi. Imali smo osjećaj da je cijeli Vidin došao da nas gleda i da vidi naše motore. Zaista je to bilo veličanstveno. Kad smo odlazili iz centra grada prema našem odredištu uz pratnju policije sa upaljenim rotacijskim svjetlima i kada je zagrmilo sedamdeset motora jedno pet minuta na mjestu, to je bilo nešto fenomenalno. Tresla se hamam cijela okolica centra. Bugari su se prema nama pokazali kao gostoljubiv narod. Inače u Bugarskoj sam upoznao jednog Bugarina kojeg sam odmah prozvao Tuta Bugarin i koji radi kod Čeha u Pragu na građevini. I onako popričismo o svemu i svačemu pa i o životu u Bugarskoj. Veli on meni, moja žena je učiteljica a njena mjesečna plaća je 250 Å. Bugarski

Pripreme za polazak - pravac Bugarska

prosjek je oko 350 eurića.

Vidin

Vidin (bugarski : Видин) lučki je grad na južnim obalama Dunava na sjeverozapadu Bugarske. Blizu je granice sa Srbijom i Rumunijom, i važna je prometna tačka za prijelaz Dunava (trajekt Vidin - Kalafat). Vidin je trgovačko središte bogatog poljoprivrednog kraja, poznatog po vinima, u gradu od većih industrijskih pogona djeluje tvornica automobilskih guma. Vidin je najznačajnija zapadna luka na Dunavu, i ulazna luka u Bugarsku iz srednje Europe, iz

Vidina ide trajekt za grad Kalafat na drugoj obali Dunava u Rumuniji. Ovaj trajekt u skoroj budućnosti trebao bi zamijeniti budući Most Kalafat-Vidin. Vidin je 19. grad po veličini u Bugarskoj, nakon drugog svjetskog rata mu broj stanovništva opada, danas u Vidinu živi približno sedamdeset tisuća stanovnika od toga preko 30% umirovljenika. Vidin i danas ima dvije dobro očuvane srednjovjekovne utvrde - Baba Vida i Kaleto. U gradu postoje brojni sakralni objekti, najstariji su pravoslavne crkve Sv. Pantalejmona i Sv. Petke (obje iz XVII st.). Katedrala Sv. Demetrija je iz XIX. st., u gradu postoji i židovska sinagoga (iz 1894.), velika džamija sa bibliotekom Osmana Pazvantoglua (turskog vladara sjeverozapadne Bugarske), iz kasnog XVIII. st. Pri kraju Otomanske vladavine (XVIII. - XIX. st.), Vidin je bio centar turske pobune od strane Osmana Pazvantoglua, protiv centralne vlasti.

Sutradan poslije doručka ali opet uz kišu koja je padala cijelu noć i uz pratnju policije do izlaska iz grada smo nastavili put Rumunije. Preko Dunava smo prešli trajektom i preko Crajove došli u popodnevni satima u mjesto duhova Drobeta-Turnu Severin. Zašto duhova? Pa izuzev vjenčanja pred opštinom koja su se uglavnom odvijala u tišini i koja su glavna atrakcija subotom tog grada, na ulicama nije bilo vidjeti žive duše. Imali smo odmor od dva do tri sata. Pošto smo malo izgladnjeli potražili smo primjeren restoran. Našli smo jednog zaista urednog i sagrađenog u europskom stilu. Mi onako sa motorističkom opremom na sebi i kacigama u ruci smo izazvali

Na Bugarskoj granici....kaže carinik da je snimanje zabranjeno al' nama je uspjelo

Dolazak u Vidin

duboke i zanimljive poglede prisutnih gostiju. I za njih smo bili atrakcija. Po dogovoru naručimo pizzu i piće. Piće ubrzo dobijemo ali avaj...pizze niotkud. Pitama konobara šta je, pokazujemo mu na sat a on veli, evo sad će samo što nije. Ko da nije Balkanac! Tek nakon pola sata nosi konobar dvije pizze u ruci. Hvala Bogu mi smo odahnuli. Nas šest pomislili smo evo konačno stiže. Kad ono opet dvadeset minuta do pola sata pa ništa. Mi se uznevoljili, pojedemo svi skupa one

dvije pizze, pozovemo konobara da nam skuha kafu na brzinu i posebno ga upozorimo, da nemamo puno vremena. Žuri nam se i pokažemo mu na sat. A on se udari po prsima, kao ja kuham kafu sad će to brzo. Ja belaja! Nema kafe, pa nema, dvadeset minuta prođe kad eto ti ga nosi. Sa mnom bio jedan naš Bošnja Kale, kaže pa gdje si ti čovječe a on pokazuje na kafu. Kad šta bi, crtao on nama neke ružice na kapućinu, zaista umjetnički, džaba mi njemu govorili

Džamija Osmana Pazvantoğlu (turskog vladara sjeverozapadne Bugarske), iz kasnog XVIII. st. pri kraju Otomanske vladavine (XVIII. - XIX. st.)

kako nam se žuri. Valjda je mislio da će nas time očarati. Mi ti srknemo te dvije kafe svako po malo pa nazad na zbornu mjesto. Da smo čekali ostale četiri trebalo bi nam još dva sata vremena, da to on iscrta sa onom čokoladom i onim nekim čokoladnim prahom a da smo još čekali i ostale pizze do ponoći bi ostali. Stvarno im se nikud ne žuri. Ja mislio to je samo kod nas u Bosni. Bosna je za njih mala Njemačka al' šta ćeš, oni u Evropi a mi...? Bolje da šutim. Mogu šta i ružno napisati. Zgrabim ja nekog motoristu Rumunja pa sa njim popričam malo rukama, pa malo nogama, ali ne zna čovjek nego samo rumunjski, pa veli on, prosjek plaće u Rumuniji je 200 eurića. E moja Europo šta li imaš ti na umu?

Drobeta-Turnu Severin

Drobeta-Turnu Severin je grad u županiji Mehedinți u Rumunjskoj, na lijevoj obali Dunava, nizvodno od Željeznih vrata. Pogranični je grad, jer se s druge strane Dunava nalazi Srbija. Stari hrvatski naziv za ovaj grad je Siverin (vojvoda Radoslav Siverinac iz narodne pjesme). Grad su stari Rimljani izvorno zvali Drobetae. Svoje kasnije ime, Turnu Severin, odnosno Severov toranj, dobio je po tornju koji je stajao na brježuljku okruženom dubokim jarcima. Taj toranj je bio sagrađen u spomen na pobjedu rimskog cara Severa (222-235) nad Kvadima i Markomanima. Blizu Turnu Severina su ostatci slavnog Trajanovog mosta, najvećeg u Rimskom Carstvu, sagrađenog 103. godine. Sagrađio ga je

Na trajektu prema Rumuniji

arhitekt Apolodor Damašćanski. Rijeka je oko 1200 metara široka na ovom mjestu. Most se sastojao od dvadeset lukova, poduprtih kamenih stupovima, od kojih je nekoliko još uvijek vidljivo za nižeg vodostaja Dunava. Grad ima preko sto tisuća stanovnika.

Kao zanimljivost za mene, bila je činjenica da su njihove glavne ceste jako dobro očuvane. Milina je voziti motor po njihovim cestama. Svako deset kilometara smo sreli auto na cesti, kamion svako dvadeset a ne sjećam se da sam na tim cestama vidio autobus. Ali zato sam vidio bezbroj zaprežnih kola. Al', to su samo glavne ceste. Malo dalje su ceste u bivstvu blato do koljena. Isto tako je zanimljiv kontrast uzduž tih cesta. Od kuća sa modernim stilom do kuća sa oblijepljenim blatom takozvanim šepuršama kojih je i najviše.

Tako mi vozimo od Crajove i prolazimo kroz neko selo. Na cesti pogrebna povorka. Nigdje više žive duše. Culo se naravno nadaleko grmljenje motora. Na cestu su istrćavala djeca da to vide a oni stariji su izvirivali iza zavjesa, kao da bi još živjeli u vremenu Caušescua (n.a. rumunjskog diktatora iz vremena komunizma). Oni u pogrebnoj povorci su se okretali za nama. Pogreb je za njih u tom momentu bio sporedna stvar.

Popodne smo startali iz Severina prema Kladovu. Na granicu kažu nam Rumunji „ajde vi Slovenci prolazite“. Srbe su češljali skoro dva sata. Nešto su se jedni drugima izgleda opasno zamjerali. Stignemo predveče u Kladovo. Smješteni smo bili u barakarsko naselje iz vremena radnih akcija. Prostorije su čiste, ali na svakom koraku se vidi propadanje. Sjećam se onih prijašnjih vremena jer sam tamo bio na radnoj akciji, kako je to sve bilo lijepo uređeno. Nekada je tamo i fudbalska reprezentacija YU odlazila na kondicijske pripreme. To je bilo nekada... danas samo još hidrocentrala Đerdap radi.

Kladovo

Pod današnjim imenom, Kladovo se prvi put spominje u jednom austrijskom vojnom dokumentu u kome je zabilježen napad hajduka iz Vlaške na grad 1596. godine. Među najstarijim i najvrjednijim pisanim podacima je opis grada koji je u svom putopisu zabilježio, prilikom boravka u Kladovu, turski geograf i putopisac Evlija Čelebija. 28. januara 1867, muhafis (vojni zapovjednik)

Beograda, Ali - Riza paša, saopštio je srbijanskom knezu da je Porta donijela odluku o ustupanju gradova Srbiji i da se čekaju još samo carske irade (ukazi), pa da se primopredaja gradova izvrši. Porta je, dakle, morala da popusti pred pritiscima velikih sila i opasnošću od opšteg ustanka nezadovoljnih hrišćanskih naroda. Od tada je Kladovo prešlo iz Otomanske carevine pod srpsku upravu. Danas pripada Borskom okrugu u Srbiji. Prema popisu iz 2002. ima 9142 stanovnika. Kladovo je u ranijim vjekovima bio utvrđeni grad, čiji ostaci se nalaze neposredno prije ulaska u grad idući Đerdapskom magistralom u pravcu od Donjeg Milanovca ka Kladovu. Kladovo je u doba SFRJ posjedovalo veliko brodogradilište, koje je kasnije stagniralo. U gradu se nalazi i upravna zgrada hidrosistema "Đerdap", kao i carinarnica. Kladovo se nalazi u oblasti nazvanoj Ključ na krajnjem jugoistoku Srbije i zadnja je tačka na istoku prema Bugarskoj i Rumuniji.

Poslije večernjeg rokerskog koncerta u Kladovu i prespavane noći, te doručka, nastavili smo put preko Milanovca, Arandelovca prema Despotovcu. U Despotovac smo stigli predveče umorni i od dosadne kiše pomalo i bezvoljni. Ponovo smo prespavali u istom hotelu. Sutradan smo namjeravali prema Osijeku u Hrvatskoj gdje smo imali namjeru obići čuveni park prirode Kopački rit. A i sunce je konačno zasjalo u pravom smislu. No nije nam se više dalo. Od Despotovca na auto put prema

prazne ulice Severina

Beogradu pa dalje prema Hrvatskoj i Sloveniji, sa samo jednim ustavljanjem i odmorom u Bosanskom Brodu (sa autoceste smo zavili preko granice i opet nazad na autocestu), nastavili smo put prema Sloveniji. Došli smo negdje poslije osam naveče. O ostatku puta i neobičnim a unaprijed planiranim lokacijama obilazaka, o svim dogodovštinama prilikom vožnje, policajcima, carinama, smiješnim situacijama, možda nekom drugom prilikom. Možda nam se još koja slična ruta ostvari već ove nadolazeće godine. U planu je Makedonija, Grčka pa sve do Turske, rezervni plan je Libanon. Sam Bog zna, možda nam se i to ostvari.

Ovo je za moju dušu.

